

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra Politologie

Role náčelnictví v zambijské politice

Diplomová práce

Autor: Bc. Martin Šefr

Studijní program: N6701 Politologie

Studijní obor: Politologie – Africká studia

Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: Mgr. Jan Prouza, Ph.D.

Hradec Králové, 2019

Zadání diplomové práce

Autor: Martin Šefr

Studium: F16NP0071

Studijní program: N6701 Politologie

Studijní obor: Politologie - africká studia

Název diplomové práce: **Role náčelnictví v zambijské politice.**

Název diplomové práce AJ: The role of chieftancy in Zambian politics.

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Role náčelníků v Africe je obecně velmi diskutované téma. Zambie se musí díky populaci většinově žijící na venkově do velké míry spoléhat na kooperaci s náčelníky. Zároveň se jedná o státní zřízení s centrálně řízenou mocí, kde je většina zdrojů kumulována v rukou několika jedinců, kteří musí vyjít vstříc jak svým voličům, tak i lokálním elitám. Distribuce moci ve vícestranickém systému zambijské politiky, tak sehrává klíčovou roli v celkovém obrazu vnitropolitických vztahů, a tím přispívá i k celkovému charakteru Zambie jako relativně stabilního státního útvaru. Cílem této práce je zjistit, do jaké míry je role náčelníků pro fungování státu důležitá.

Boldwin, Kate. 2013. Why vote with the Chief? Political connections and public goods provision in Zambia. *American Journal of Political Science*, Vol. 57, č. 4., str. 794-809.

Eisenstadt, S. N. 2000. Multiple modernities. *Daedalus*. Vol. 129, č. 1, str. 1-29.

Kitschelt, Herbert. 2000. Linkages between Citizens and Politicians in Democratic Polities. *Comparative Political Studies*. Vol. 33, č. 6/7, str. 845-879.

Garantující pracoviště: Katedra politologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Jan Prouza, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 20.6.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval (pod vedením vedoucího diplomové práce) samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat Mgr. Janu Prouzovi, Ph.D. za trpělivé vedení práce a užitečné rady a také Univerzitě Hradec Králové za možnost vycestovat do Zambie na semestrální pobyt na University of Zambia, který byl užitečný při sběru dat.

Anotace

Šefr, Martin. 2019. *Role náčelnictví v zambijské politice*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Katedra politologie. Diplomová práce.

Role náčelníků v Africe je obecně velmi diskutované téma. Zambie se musí díky populaci většinově žijící na venkově do velké míry spoléhat na kooperaci s náčelníky. Zároveň se jedná o státní zřízení s centrálně řízenou mocí, kde je většina zdrojů kumulována v rukou několika jedinců, kteří musí vyjít vstříc jak svým voličům, tak i lokálním elitám.

Distribuce moci ve vícestranickém systému zambijské politiky, tak sehrává klíčovou roli v celkovém obrazu vnitropolitických vztahů, a tím přispívá i k celkovému charakteru Zambie jako relativně stabilního státního útvaru. Cílem této práce je zjistit, do jaké míry je role náčelníků pro fungování státu důležitá.

Klíčová slova: Zambie, náčelnictví, etnicita, politické strany, voliči

Annotation

ŠEFR, MARTIN. *The role of chieftancy in Zambian politics*. Hradec Králové: University of Hradec Králové, Faculty of Arts, 2019, , Master's Thesis.

The role of chieftancy in Africa is robustly discussed. People of Zambia have to cooperate with chiefs every day due to prevailing village based life. In the same time, Zambia is centralized with centralized power with only a few ruling elites, who have to win over both voters and local elites.

The specific approach in the distribution of power in the multi-party system plays a key role in Zambian politics and also in the inter-political relations, and contributes to the overall picture of Zambia as relatively stable state. The main goal of this thesis is to find out what the key aspects of that stability are.

Key words: Zambia, chieftancy, ethnicity, political parties, voters

Obsah

Úvod	1
Náčelnictví v Zambii.....	2
Struktura práce a použitá literatura	5
1) Teoretická část	7
Eisenstadtovo pojetí modernity.....	8
Mnohočetné modernity	9
Konceptualizace náčelnictví	10
Stát	10
Náčelníci v době před kolonialismem.....	11
Moc náčelníků v postkoloniální době	13
Duální legitimita, stát vs. náčelníci	15
Autorita	17
Závěr	17
2) Historicko-politická část	20
Náčelníci v Zambii.....	20
Obrázek č. 1: Etnická mapa Zambie	21
Historicko-politický kontext	23
Stručný popis politické situace v Zambii od nezávislosti do současnosti.....	23
Od nezávislosti k jednostranickému systému	25
Systém jedné strany	26
Období vlády MMD.....	27
Pozice náčelníků od nezávislosti do současnosti	28
Role náčelníků dle ústavy Zambie	30
Vlastnictví půdy	31
Barotseland	33
Závěr	34
3) Výzkumná část	35
Přehled hlavních témat v tisku	37
The Post 1996, 22.4.–22.6.	37
Daily Mail 1996, 22.4.–22.6.	39
The Post 2011, 23.7.–23.9.	41
The Post 2015/16, 5.12.–5.2.	42
Daily Mail 2015/16, 5.12.–5.2.	43
Závěr	44

Analýza	45
Shrnutí analýzy	47
Analýza výsledků tabulky č. 1	49
Analýza výsledků tabulky č. 2	49
Analýza výsledků tabulky č. 3	50
Analýza výsledků tabulky č. 4	51
Analýza výsledků tabulky č. 5	51
Analýza výsledků tabulky č. 6 a 7	52
Obrázek č. 2: Mapa voličské podpory Edgara Lungu (PF) ve volbách 2016	53
Shrnutí.....	54
Závěr	55
Seznam pramenů a literatury	58
Oficiální dokumenty:	58
Internetové zdroje	59
Osobní rozhovory.....	60
Literatura.....	60
Novinové články	62

Seznam použitých zkratk

AZ – Agenda for Zambia

BBC – British Broadcasting Corporation

BCA – Barotse Cultural Association

EISA – Electoral Institute for Sustainable Democracy in Africa

FDD – Forum for Democratic Development

MMD – Movement for Multiparty Democracy

NP – National Party

PF – Patriotic Front

UNIP – United National Independence Party

UNZA – University of Zambia

UPND – United Party for National Development

UPP – United Progressive Party

USAID – United States Agency for International Development

Úvod

Primárním cílem této práce je zmapování politického vlivu náčelníků v postkoloniální Zambii. Prostředkem ke zmapování je sběr dat (novinových zpráv) a vyhodnocení parlamentních voleb, které obecně nejsou v subsaharské Africe předmětem velkého zájmu. Dle názoru autora práce mají náčelníci vliv na voliče ze svého etnika. V této práci se bude mimo jiné ověřovat předpoklad, že voliči z daného etnika (volebního okrsku, na kterém se etnikum nachází) volí politickou stranu podle vyjádření preference náčelníka. Pokud by se předpoklad ověřil, mělo by takové zjištění hluboký dopad na vnímání role etnicity v Zambii.

Tradiční historická společenství nebyla v minulosti pouze páteří africké kultury, ale kolem tradičních náčelníků se také tvořily první státní útvary. Náčelnictví je součástí africké kultury už od nepaměti. Náčelníci ovlivňovali chod dějin afrických raných států a pokračují v tom i v současné době. Jejich vliv byl a stále je spjat mimo jiné se spirituálním světem. Moc náčelníků vychází také ze propojení s předky (duše předků, proto spirituální svět), kteří podle tradic nadále pobývají mezi živými. Předkové jsou spjati s půdou na konkrétním území a správa posvátné půdy společně s ochranu tradic patří k hlavním úkolům náčelníků. Státníci využívají náklonosti náčelníků k zisku hlasů v rurálních oblastech (ale i jinde). Že jsou náčelníci předmětem zájmu politických stran v subsaharské Africe, si ukážeme na případu Zambie.

V průběhu času byly funkce, role a pozice tradičních entit v Africe vnímány rozdílně. Od Aksúmského království přes království Ghana až k říši Songhaj můžeme vystopovat historický význam pozice tradičních vládců. Jsou však tradiční vládcí v Africe relevantní i v této době? K zániku afrických říší přispěli první evropští kolonizátoři, kteří postupně ušlapávali cestu k budoucímu souboji mezi evropskými velmocemi o africký kontinent. Tato práce si neklade za cíl, blíže se věnovat otázce kolonialismu, ale musí jej alespoň v krátkosti reflektovat ve vztahu k tradičním vládcům.

Některá africká království byla koloniálními mocnostmi využívána jako prostředek k upevnění moci v koloniích. Někdy se koloniálním vládám podařilo úplatky, přísliby či prostou represí historická království podmanit. To vedlo k negativnímu vnímání náčelníků v jejich komunitách. Nemnozí rebelující náčelníci odolávající koloniální převaze pak buď

zahynuli, utekli, nebo jim byla ponechána autonomie. Koloniální stát z instituce náčelnictví vytvořil účinnou zbraň pro manipulaci s obyvatelstvem. Faktem je, že role náčelníků byla za kolonialismu velmi komplikovaná a bude rozebrána níže. Z těchto důvodů mimo jiné pramení současná ambivalentní reputace náčelníků.

V souvislosti se získáním nezávislosti subsaharských států v roce Afriky¹ se otevřely nové možnosti i pro náčelníky. Mohli se veřejně účastnit voleb a mít politické funkce. Po roce Afriky v euforii nově nabyté nezávislosti se noví prezidenti afrických států snažili o konsolidaci moci. Někteří prezidenti vložili kompetence do rukou náčelníků, aby si tak upevnili moc u venkovského obyvatelstva a zároveň si náčelníky naklonili svou přízní. Jiní prezidenti se snažili stát a tím i svou moc centralizovat a náčelníkům tak proto ponechali čistě administrativní či ceremoniální roli. To mělo za následek rozdílně silnou pozici náčelníků během postkoloniálního období až do rozpadu bipolárního světa. Tehdy došlo k nárůstu liberálních myšlenek a lidskoprávních témat ve společnosti a zároveň s těmito změnami došlo k reinterpretaci zažitých pořádků, což zasáhlo i tradiční vládců v Africe. Jaké funkce, role a pozice mají náčelníci v novém miléniu? Jsou náčelníci pro stát nepostradatelní, či se jedná o zkosnatělý konstrukt z minulých let? V následujících řádcích se pokusíme vysvětlit, jakou mají náčelníci funkci, roli a pozici v současné Zambii.

Náčelnictví v Zambii

Zambie se řadí k zemím, ve kterých mají náčelníci velkou tradici. To dokazuje i fakt, že se mohli účastnit politického života již od roku 1964 jako členové strany nebo členové instituce House of Chiefs. Tuto instituci přirovnává funkcemi Wim van Binsbergen, jeden z mála autorů věnujících se roli náčelníků v Zambii, k House of Lords v britském parlamentu (Binsbergen 1987: 140). V roce 1996 však došlo k ústavním změnám, které náčelníky postavily mimo politickou hru. Důvody k těmto ústavním změnám, které se týkaly zákazu stranické participace náčelníků, se liší. Změny přišly po dekadách jednostranického systému, kdy byli náčelníci spjati s vládou prvního prezidenta Zambie Kennetha Kaundy a jeho stranou United National Independence Party (UNIP), který se v té době stal také předmětem ústavní změny. Kaundova snaha znovu kandidovat vyvolala obavy u vládnoucí strany

¹ Rok Afriky – 1960, obecně považován za rok, kdy se Afrika vymanila z koloniální nadvlády.

Movement for Multiparty Democracy (MMD) v čele s Frederickem Chilubou, který ústavním opatřením znemožnil Kaundovi znovu kandidovat.²

Přesně po dvaceti letech došlo k přijetí jiné ústavní změny, která znamenala navýšení počtu náčelníků v rámci instituce House of Chiefs. House of Chiefs je instituce garantovaná ústavou z roku 1964. Jedná se o poradní orgán vlády tvořený náčelníky reprezentující jednotlivé provincie. Ústava z roku 1996 upravovala volební období a počet náčelníků v rámci instituce House of Chiefs následovně: mohli být zvoleni tři náčelníci z každé provincie (9³) na dobu 3 let. V roce 2016 pak došlo ke změně příslušného zákona, který navýšil počet náčelníků v House of Chiefs z 30 na 50, tedy 5 z každé provincie (konkrétně dodatek č. 2/2016, čl. 169 podsekce 2). Tato úprava ústavy (dodatek č. 2/2016, čl. 170 podsekce 1 (A)), také změnila funkční období ze 3 na 5 let. Z toho lze vyrozumět rostoucí význam náčelníků v Zambii a podporu stávajícího prezidenta Edgara Lungu. Je ale také možné, že byla ústavní změna přijata proto, aby v případě potřeby mohl prezident snáze rozmělnit hlasy v rámci revize zákonů patřící do kompetence této instituce. Instituce House of Chiefs je blíže rozvedena ve druhé části práce.

V této práci se také pokusíme ověřit tezi vycházející z knihy Kate Baldwin nazvané *The Paradox of Traditional Chiefs (2015)*, ve které dominuje argument, že náčelníci jsou zárukou demokracie. Omezení náčelnických pravomocí a funkcí (jako v případě přijetí ústavního zákona v roce 1996) by podle závěrů Kate Baldwin mělo vést k omezení demokracie. Náčelníci sice nemohou působit v politických stranách, ale i přesto jsou určitými cestami politicky aktivní. Jejich politická afiliace nemůže být dostatečně prezentována politickými stranami, a to může mít vliv na pokles úrovně demokracie. Klesající úroveň demokracie je v současné Zambii předmětem debaty, ale náčelníci jsou obecně spojováni s demokracií pozitivně, ačkoli se paradoxně jedná o instituci blízkou se charakterem monarchii.

Zambie se řadí mezi nejchudší země Afriky, kde žije podle Světové banky (2017) přes polovinu (57 %) obyvatelstva na venkově. Ačkoli se města rozšiřují a obyvatelé Zambie se v rámci urbanizace z venkova stěhují do měst, tradiční způsob života je stále převažujícím

² Jednalo se o Kapitulu 4 (1996), č. 34/3 (b), ukládající povinnost prezidentskému kandidátovi mít oba rodiče rodilé Zambijce, což Kaunda nespĺňoval.

³ V listopadu 2011 došlo ke vzniku nové provincie Muchinga.

fenomémem. My se zde nebudeme věnovat všem segmentům tradičního způsobu života, do něž mimo jiné spadá i náboženství, sociální organizace či dělba práce. Hlavním tématem této práce je spojení mezi tradičními vládci, obyvatelstvem a státem. Míra provázanosti obyvatelstva na tradiční vládce v Zambii je v rámci subsaharské Afriky na vysoké úrovni (srov. Binsbergen 1987).

Dalším důvodem, proč zkoumat náčelnictví z politologického hlediska, může být vliv etnicity na rozhodování ve volbách. Etnicita, tedy sounáležitost s určitým etnikem, hraje ve volbách velmi významnou roli. Podle rozhovorů s obyvateli rurálních oblastí se i navzdory vyloučení náčelníků z politiky velmi dobře ví, koho náčelníci v národní politice podporují. Náčelníci jako ochránci tradičních hodnot daného etnika mají ve volbách a v politice obecně i přes svou apolitičnost velmi významnou roli. Jak přímo potvrdil jeden z obyvatel Siavongy⁴ nedaleko jezera Kariba: „Tongové⁵ nebudou nikdy volit Lungu⁶, protože není jedním z nich, to každý ví.“ (Mr. Tembo, Siavonga. 22. březen 2019)⁷. Jako důkaz nám můžou posloužit výsledky prezidentských voleb z roku 2016 ve volebním okrsku Siavonga⁸.

V neposlední řadě lze zmínit roli náčelníků v souvislosti s rozvojem rurálních oblastí, který je téměř vždy spojen s náčelníky. Ti slouží jako prostředníci k realizaci rozvojových plánů vlády. Vlády využívají jejich znalosti lokálního trhu a prostředí.

Náčelníci neměli za vlády Kennetha Kaundy tolik pravomocí, jako za koloniální vlády. Různá etnika napříč Zambii se snažila prosadit pomocí náčelníků ve vysoké politice, aby si zajistila mocenský podíl. Tato práce si klade za cíl vytvořit analýzu a zmapovat náčelnictví v Zambii v souvislosti s politickou rolí, funkcemi a pozicemi náčelníků od nezávislosti až do současné doby. V následující části úvodu bude vysvětlena metodologie práce.

⁴ Oblast v Jižní provincii.

⁵ Jeden z kmenů Jižní provincie v Zambie.

⁶ Současný prezident Edgar Lungu.

⁷ „Tonga people will never vote for Lungu, because he is not one of them. Everyone knows.“

⁸ Výsledky voleb: Electoral Commission of Zambia.

Struktura práce a použitá literatura

Práce je řazena do tří kapitol tak, aby v první řadě nabídla teoretický základ pro pochopení role náčelníků v subsaharské Africe. Výchozí teorií bude teorie modernizace a na ni naváže konceptualizace náčelnictví. Teoretická první kapitola je pojata prizmatem modernizační teorie podle Shmuela Noaha Eisenstadta (*Multiple Modernities a Social Change and Modernization in African Societies South of the Sahara*). Kniha Patricka Chabala *The Politics of Suffering and Smiling* pak nabídne vysvětlení vztahu mezi náčelníky, africkými státy (koloniálními a postkoloniálními) a jejich subjekty (poddanými).

Druhá kapitola shrnuje politické prostředí, ve kterém se náčelníci pohybovali, na pozadí významných historických událostí. Jak se změnila pozice náčelníků po zisku nezávislosti? Jakou roli měli náčelníci v jednostranickém systému? Co se změnilo po přijetí ústavy v roce 1996? Můžeme vyvozovat ze vztahu náčelníků se státem v Zambii implikace, které jsou přenositelné na další země subsaharské Afriky? Mohou mít náčelníci skrytou demokratizační roli? Na tyto otázky bude odpovězeno v závěru, kterému předchází poslední část (třetí kapitoly) věnovaná rešerši novinových článků.

Na téma náčelnictví toho nebylo v českém jazyce napsáno mnoho a pouze zlomek byl pak napsán na téma náčelníků v Zambii. Proto tato práce vychází především z cizojazyčných textů. Výjimkou není ani práce Radima Tobolky z roku 2013 „*Political Parties in Contemporary Zambia: A View from within*“. Autorům, kteří se zabývají primárně politickými stranami je více, ale v souvislosti s etnicitou v Zambii jsou nevýraznější Dennis L. Dresang, Peter Brunell, nebo Daniel N. Posner. Ovšem k primárním zdrojům této práce patří již zmíněná Kate Baldwin, která nenapsala pouze knihu *The Paradox of Traditional Chiefs (2015)*, ale také publikovala článek nazvaný „*Why vote with the Chiefs? Political Connections and Public Goods Provision in Zambia (2013)*“, což je velmi zajímavý text a autorčiny závěry, že obyvatelstvo volí v souladu s preferencemi náčelníků, budou v této práci mimo jiné také ověřovány.

Z antropologických prací můžeme jmenovat například Timothy Earla, což je autor monografie „*How Chiefs Come to Power*“, ve které rozebírá zdroj moci a legitimacy náčelníků na příkladech tradičních historických státních útvarů v Dánsku, na Havaii a v Peru. Hned tři autoři Jan-Bart Gewalt, Marja Hinfelaar a Giacomo Macola se podíleli na vytvoření historicko-politického přehledu Zambie v knize „*One Zambia, Many Histories*“,

kam zahrnuli témata ovlivňující celou epochu Zambie od nezávislosti až do nového tisíciletí. V 90. letech minulého století vyšlo hned několik sborníků zaměřených přímo na náčelníky a jejich postavení v nové, postbipolární době. Mezi autory těchto článků se řadí Rijk van Dijk a E. Adriaan B. van Rouveroy van Nieuwaal. V článku „*The Domestication of Chieftancy: The Imposed and Imagined*“ se snaží reflektovat postavení náčelníků v 90. letech vzhledem k prožití koloniální minulosti. Druhý z výše uvedených autorů pak přichází s jiným článkem nazvaným „*State and Chiefs*“ s podtitulem, který se trefně ptá: „*Are Chiefs Mere Puppets?*“. V něm se věnuje pozici náčelníků v historii, ale i v moderní době.

Přínosný článek „*Chiefs and the State in Independent Zambia*“ věnující se tématu náčelníků přímo v Zambii napsal v roce 1987 Wan van Binsbergen. Tento autor volá po nutnosti zabývat se problematikou náčelníků v Zambii, neboť je podle něj toto téma akademiky zanedbáváno i přes znatelný vliv náčelníků ve všech sférách státu. Do situace náčelníků v Jihoafrické republice přispěla Barbara Oomen, která se zabývá tamější historií náčelníků. Nemůžeme pochopitelně opomenout ani příspěví Petra Skalníka do odborné literární tvorby například prací „*The Early State*“ nebo „*Authority versus Power*“, kde zohledňuje nutnost zahrnutí tradičních afrických institucí do nových afrických demokracií.

Ve třetí kapitole (výzkumné části) bude zobrazena měnící se podpora náčelníků vůči politickým stranám a prezidentským kandidátům ve vymezených časových obdobích. Tato období jsou roky 1996, 2011 a 2015/16. Podle ústavní změny z roku 1996 nesmí být náčelníci součástí politických stran. V roce 2011 došlo k vítězství opoziční strany Patriotic Front (PF) na úkor MMD (Movement for Multiparty Democracy) a v roce 2016 došlo k navýšení počtu náčelníků v rámci House of Chiefs. Prostředkem k výzkumu byla rešerše novinových článků ze dvou periodik. Prvním periodikem je The Post (obecně považováno za pro opoziční) a Daily Mail (státem vlastněné). Z novinových článků můžeme zjistit, jaká politická strana nebo politik podporuje jakého náčelníka (případně naopak).

Všechny tři části dohromady vytvářejí specifický pohled na instituci náčelnictví v rámci subsaharské Afriky se zaměřením na Zambii. Teoretická část je červenou nití, která čtenáře navádí s pomocí modernizační teorie až k nejvýznamnějším konceptům náčelnictví. Historicko-politický kontext vymezuje hranice, ve kterých se odehrává poslední výzkumná část. Ta nabízí opakovatelný model výzkumu, který lze využít při dalším bádání.

1) Teoretická část

Subsaharská Afrika je mnohdy považována ze Petriho misku modernizace. Od začátku šedesátých let 20. století docházelo v afrických státech k proměně zavedených pravidel jak v ekonomice, hospodářství, tak především v politickém prostředí. Druhá polovina 20. století je definována soupeřením dvou mocenských bloků, jejichž vliv zasahoval i do států subsaharské Afriky. Ačkoli se prezidenti nově etablovaných afrických států snažili jít vlastní cestou, vždy nakonec museli rozhodovat mezi jedním ze dvou světových pólů, tím západním, nebo východním. V této době se začínají objevovat první práce zohledňující, jak vliv modernizace, tak poválečnou snahu o implementaci demokracie a zároveň reflektující bipolární nastavení světa.

První polovina této části se bude zabývat teoretickými přístupy k modernizaci, které nebyly příliš ideologicky vyhraněné. Mezi autory modernizace v době vzniku nezávislých států v subsaharské Africe se řadí (kromě například Ernesta Gellenera s dílem „*Thought and Change*“ z roku 1964, Seymoura Martina Lipseta s příspěvkem „*Some Social Requisites of Democracy*“ z roku 1958, nebo pozdější „*Political Order in Changing Societies*“ od Samuela Huntigtona z roku 1968 atd.) Shmuel Noah Eisenstadt. Mezi jeho díla patří „*Social Change and Modernization in African Societies South of the Sahara*“ z roku 1965, zaměřující se přímo na subsaharskou Afriku. O celých 35 let později přichází s další prací „*Multiple Modernities*“, která poskytne odlišný pohled na současné vnímání modernity v subsaharské Africe.

Druhá polovina teoretické části bude věnována konceptům spjatým s náčelnictvím. Mezi vlivné autory v tomto směru patří Patrick Chabal, který ve své knize „*The Politics of Suffering and Smiling*“ (2009) vysvětluje hlavní témata hýbající subsaharskou Afrikou od předkoloniální historie do současnosti. Pro účel této práce je důležité sledovat vývoj vztahu *náčelník versus stát*. Pro charakteristiku tohoto vztahu byla vybrána díla Henriho J. M. Claessena a Petra Skalníka, kteří se věnují raným státům („*The Early state: Theories and Hypotheses*“, 1978, Skalník: „*Authority versus Power*“, 1996). Do proměny náčelnictví v období nezávislosti afrických států a po rozpadu bipolárního světa vnáší světlo E. Adriaan B. van Reouweroy van Nieuwaal, Rijk van Dijk a Trutz von Trotha v dílech „*States and Chiefs. Are chiefs Mere Puppets?*“, „*The Domestication of Chieftancy: The Imposed and The*

Imagine“ a „*From Administrative to Civil Chieftancy*“. Všichni tito autoři pracují s koncepty důležitými pro pochopení současného stavu náčelnictví v subsaharské Africe.

Eisenstadtovo pojetí modernity

Eisenstadt ve svých pracích nastiňuje odlišné přístupy, které by mohly vysvětlit modernizaci. Tvrdí, podobně třeba jako Karl Deutsch, že jedním z průvodních jevů modernizace je takzvaná *sociální mobilizace*, která je definovaná jako proces, ve kterém staré sociální, ekonomické a psychologické smýšlení eroduje a lidé začínají být otevření novým vzorcům socializace a chování (Eisenstadt 1965: 455).

Klasické modernizační teorie říkají, že s rostoucí ekonomikou stoupá i úroveň modernizace. Eisenstadt se nestaví přímo proti této myšlence, ale říká, že ačkoli literatura na toto téma je robustní, jen minimum toho bylo napsáno ohledně důsledků ekonomického růstu na politickou a sociální sféru (Eisenstadt 1965: 457). Proto se ve svých pracích věnuje sociálním faktorům ve společnosti. Růst ekonomiky může sice posílit celkový objem modernizace, ale na rozdíl od sociálních faktorů může být pomíjivý. Nakonec jsou to vždy lidé, občané státu, kteří určují modernitu.

I proto se v Eisenstadtově první zmiňované práci (*Social Change and Modernization in African Societies South of the Sahara*) mezi hlavní aspekty nově se objevujícího systému sociální stratifikace, která je chápána jako jeden z indikátorů modernizace, řadí spíše administrativní a politická sféra, než ta ekonomická a obchodní. Existují dva hlavní kanály, kterými se modernita přenáší, a to prostřednictvím vzdělání a politických stran (Eisenstadt 1965: 464). Přičemž pro tuto práci je právě druhý ze zmíněných kanálů důležitý, což si ukážeme v další kapitole věnované Zambii.

Mezi některé aspekty africké modernity (mezi aspekty utvářející modernitu v Africe) se řadí tzv. „tradiční-modernita“. Může to znít jako oxymóron, ale opak je pravdou. Jedná se o syntézu specifického historického dědictví, které může nejlépe přispět ke krystalizaci nové, flexibilnější a specificky africké modernity (Eisenstadt 1965: 465).

Tato syntéza starého a nového není obsažena nikde jinde než v rámci náčelnických struktur. Všechny tradiční a náčelnické struktury jsou nejdůležitějšími určujícími faktory, které ovlivňují adaptaci společnosti na novou modernitu (Eisenstadt 1965: 468).

Mnohočetné modernity

Mnohočetné modernity de facto stojí proti klasickým teoriím modernizace. Mnohočetné modernity se staví do opozice vůči teoriím modernizace západního stříhu a jako hlavní proměnnou modernity neuvádějí ekonomický a hospodářský pokrok, ale existenci silné občanské komunity, která definuje, co je moderní a kterým směrem se má stát ubírat, aby byl moderní. Mimo jiné také zaznívá v Eisenstadtově díle, že všechna hnutí vzniklá v nezápádních společnostech byla svým způsobem moderní. Eisenstadt prezentuje mnohočetné modernity jako chápání současného světa prismatem neustálého skládání a rozkládání rozličných kulturních programů (Eisenstadt 2000: 2).

Od 50. let 20. století roste poptávka po demokracii a s tím roste expanze evropské modernity (Eisenstadt 2000: 12). Podle Eisenstadta je tedy africká modernizace spjata s evropskou modernitou. Šíření západní modernity se dosáhlo pomocí kolonizace a globalizace. Modernita se ale setkala s nepochopením a byly přijímány jen některé její prvky. Společnosti se začaly modernizovat podle svého. Došlo k přijetí jen některých západních konceptů, ale tradice zůstaly zachovány (Eisenstadt 2000: 14–15). Tradice tedy představují určitou konstantu, která je nenahraditelná. Navzdory modernizaci západního stříhu, kterou musely nově se vytvářející státy ke konci 50. let reflektovat, pokud chtěly být demokratické, se tradice udržely. Díky zachování tradic mohli být zachováni i náčelníci, jakožto ochránci tradičních hodnot a kultury.

Podle Eisenstadta jsou klíčem k modernitě sociální aktéři. Mezi ně patří odbory, spolky, hnutí, politické strany, ale také národně osvobozenecá hnutí. Poslední zmiňovaná hnutí mají sice největší mobilizační sílu a z logiky věci překonala premisu národního státu, ale nepřekonala základní problematiku vnímání modernity. Nejsou schopna pochopit základní problematiku modernity, totiž tu, že napětí hýbající modernitou není nikdy konečné (Eisenstadt 2000: 21). Z tohoto důvodu je třeba hledat sociální aktéry, kteří kombinují ověřené tradiční přístupy k světovému řádu a jsou zároveň schopni vstřebat nové vzorce modernity a tím vytvořit ideální nikdy nekončící reinterpretaci kulturních programů adaptabilních k tempu a směru, jakým se modernita ubírá.

Konceptualizace náčelnictví

Náčelnictví lze nejlépe popsat jako jednu z alternativ vládnutí. Primárním aktérem náčelnictví jsou náčelníci, kteří jsou hlavní předmětem výzkumu této práce. Náčelníci spravují určité území a mají legitimitu vládnout díky toleranci obyvatel toho daného území, přičemž současně patří do stejného kmene (pro srovnání např. Sahlins 1963: 287). Legitimita náčelníků mnohdy vychází z mýtů, které se kolem nich vytvářejí (Fisi 1995: 51). Jak konkrétně vypadá systém náčelnictví uvedeme vzhledem k lepší návaznosti až v další kapitole, věnující se konkrétně Zambii.

V této části se budeme věnovat proměně moci, legitimacy a vztahu náčelník versus stát. Kniha antropologa Timothy Earla přinese několik cenných definicí ohledně zdrojů autority, moci a legitimacy v prvotních náčelnictvích. Chabal se obsáhle věnuje klientelismu a jeho pohled je do značné míry slučitelný s pohledem autora této práce a navíc postupuje chronologicky od před koloniální doby až k zisku nezávislosti afrických států. Co ale myslíme „státem“ v souvislosti s náčelnictvím?

Stát

V nejjednodušší verzi lze definovat stát jako organizaci složenou ze tří hlavních komponentů: počet lidí, určité území a specifická forma vlády. Do této kategorie lze však zahrnout prakticky jakoukoli komunitu, takže i nestátní společenství. Claessen a Skalník proto přicházejí s vlastní definicí raného státu. Mezi sedm bodů, který musí raný stát splňovat, patří: 1) existence dostatečného množství lidí, k vytvoření sociální kategorizace, stratifikace a specializace. 2) Občanem je ten, kdo se narodí na vymezeném území. 3) Vláda je centralizovaná a má nezbytnou suverenitu pro udržení práva a pořádku, skrze užití autority a síly, nebo pod hrozbou užití síly. 4) Raný stát musí být nezávislý a musí disponovat dostatečnou schopností zabránit separatismu (dělení), a musí se také ubránit vnějším hrozbám. 5) Existuje taková míra produktivity (občanů), díky které je udržována organizace státu (státního aparátu). 6) Musí existovat rozpoznatelné dělení mezi sociálními vrstvami (kdo je pán, a kdo poddaný). 7) Existence ideologie zaručuje legitimitu vládnutí těm, kdo jsou u moci (Claessen a Skalník 1978: 21).

Proč je definice raného státu v této práci důležitá? Charakter a funkce státu se do určité míry v některých aspektech překrývá s charakterem a funkcemi náčelnictví. Někteří

autoři uvádějí (např. Trutz von Trotha), že by náčelnictví mohlo převzít funkci státu úplně. V následujících částech budou uvedeny některé koncepty náčelnictví, které by mohly zároveň zasahovat do charakteru a funkcí státu. V závěru, po rozpracování všech konceptů relevantních ve vztahu stát versus náčelnictví, shrneme, jestli podle definice raného státu Claessena a Skalníka můžeme mluvit o tradičních náčelnictvích v subsaharské Africe jako o raných státech. Znamenalo by to, že od dob kolonialismu až do současné doby existují v afrických státech další, menší státy, které jsou však potlačovány a ovládány centrální mocí.

Náčelníci v době před kolonialismem

Proměna vlivu náčelníků připomíná sinusoidu: od relativně silné pozice v době před kolonialismem, ke slabší pozici náčelníků jakožto mediátorů mezi koloniálním státem a subjekty státu, až po úplný útlum pravomocí během etablování nových afrických států, k opětovnému pozvolnému nárustu moci v počátku 90. let až do současné doby, ve které mají podle Chabala afričtí náčelníci pravděpodobně více pravomocí, než měli deset let po vyhlášení nezávislosti (Chabal 2009: 96).

Odkud náčelníci čerpají moc? Proč by jejich role měla mít vůbec nějaký vliv a nejedná se o relikty minulosti bez sebemenšího přesahu do současné doby? Moc jako taková vychází z principu uplatňování autority nad svými subjekty (poddanými) (Earle 1997: 3). Náčelník měl ve své komunitě funkci vůdce, se kterou se pojila autorita. Podobně jako tomu bylo v Evropě s králi, i náčelníci pocházeli z dynastických rodů, které byly opředeny legendami a mýty. V Africe však častěji docházelo k tomu, že měli náčelníci přístup ke zdrojům a s tím spojený i dohled a kontrolu nad obchodem, z čehož často vycházelo jejich vůdčí postavení (například Ašanté v Ghaně jsou do dnešní doby vnímáni jako obchodníci s kakaem, podobně Bembové v Zambii s těžbou mědi atd.). Zdroje ale jenom nedistribuovali, ale také vybírali od svých poddaných a tím kumulovali bohatství a díky tomu rostla jejich prestiž a moc.

Vztah pán vs. poddaný (subjekt) byl tedy v před koloniální době definován jasnou převahou náčelníků nad svými subjekty. Po příchodu kolonialistů se toto nastavení změnilo. V roce 1885 začala Berlínská konference, ve které si tehdejší mocnosti (především Velká Británie, Francie a Německo) rozdělily Afriku do sfér vlivu. Náčelníci museli čelit technologické převaze kolonizátorů a případné nepokoje byly zpravidla nekompromisně potlačeny. Nově příchozí kolonizátoři (obzvláště Britové) nechtěli zcela rozložit původní

stav věcí, ale chtěli ho využít. Tím se náčelníci, jako původní „pánové“, dostali do vlivu nových, evropských pánů. Proměna charakteru náčelnictví v té době proběhla tak, že veškeré příjmy a výhody ze vztahu náčelník poddaný, teď spadaly pod koloniální správu. Náčelníci dále fungovali jako distributoři zdrojů, ale místo toho, aby kumulovali bohatství pro sebe, vybírali daně pro koloniální správu (Chabal 2009: 123).

Za kolonialismu měli vládci (tím jsou myšleni kolonizátoři) legitimitu, pokud byli schopni uspokojit odůvodnitelné potřeby (často materiální) svých subjektů. Moc tedy vycházela z dobře pochopeného systému nerovné výměny, z čehož těžili vládnoucí kolonizátoři. Ti se současně nemohli chovat zcela svévolně, pokud si chtěli takto fungující systém udržet. Podmínky subjektů byly limitovány relativní mocí a pozicí klienta (v tomto případě rozuměj kolonizátor). Z toho plyne, že existovala silná omezení náčelníků. Ti byli za kolonialismu spíše jmenováni, než voleni a tím pádem mohli být snáze odvolatelní, nahrazeni nebo i zabiti. Náčelníci žili mezi svými subjekty jako *primus inter pares* (Chabal 2009: 93).

Z Chabalových slov můžeme vyčíst jasnou pozici náčelníků jako zajatců, nikoli kolaborantů se systémem, jak byli často označováni a vnímáni během prvních let nezávislosti v subsaharské Africe. A to mimo jiné i kvůli tomu, že pokud měli náčelníci náboženskou moc, nebo byli napojeni na místní kněze, tak byla jejich dočasná autorita úzce spjata se sankcemi v duchovním slova smyslu. Tudíž existovala další rovina omezování moci náčelníků (Chabal 2009: 93).

Náčelníci se stali prostředníky mezi koloniálními subjekty a koloniálními vládci. Kolonialisté využívali náčelníky a jejich mikro management do té míry, dokud to neohrožovalo koloniální vládu. Tím se sami náčelníci stali klienty koloniálního státu (Chabal 2009: 94).

Mezi dva hlavní následky tohoto vztahu mezi koloniálním státem a náčelníky patří to, že se náčelníci stali odpovědní pouze svým „klientům“, i když se snažili třeba jen o udržení kladného vztahu ke svým poddaným. A druhý, často přehlížený, následek znamenal, že byla přerušena linka mezi duchovní a světskou autoritou náčelníků. Čím více se náčelníci snažili být úslužní koloniálnímu státu, tím více ztráceli legitimitu u svých poddaných (Chabal 2019: 94).

Vztah náčelníků a jejich klientů (kolonizátorů) se na povrchu jevil jako z doby před kolonizací. Ale pod povrchem se drasticky změnil. Vztah subjektů a náčelníků už nebyl stejný ve smyslu náčelníků jako „vůdců“ a poddaných jako „následovatelů“. Tato reciprocita se smrškla na pouhou schopnost náčelníků distribuovat zdroje „klientům“. Panský systém závislosti se téměř vytratil a nahradil ho klasický bezskrupulózní klientelismus, tedy klientelismus okleštěný o morální a etickou dimenzi (Chabal 2009: 95).

V revoluční době v Africe kolem roku 1960 se do popředí dostaly nové elity lačnicí po nezávislosti a zavedení nových pořádků. Tyto nacionalistické revoluce tradiční systém autority dále zašlapávaly, protože ho považovaly za součást koloniálního dědictví. Tím daly moc a prostor novým anti-tradičním politikům. Moderní elity našly tři cesty, jak se zbavit tradičních autorit. Jednak nastavily nový politický řád, ve kterém nebylo pro náčelníky místo. Poté přinutily náčelníky, aby byli ještě loajálnější státu než za kolonialismu. A nakonec vzaly náčelníkům i to poslední, tedy dohled nad zdroji a jejich distribucí (Chabal 2009: 95).

Paradoxně mělo toto absolutní omezení pravomoci náčelníků pozitivní konsekvence, protože díky odstranění povinnosti dohlížení nad zdroji se zmírnilo napětí mezi duchovní a světskou sférou. Postkoloniální stát se bude muset později vyrovnávat s nově nabytou legitimitou náčelníků.

Moc náčelníků v postkoloniální době

Jak bylo řečeno výše, moc náčelníků vycházela především ze schopnosti distribuovat a vybírat zdroje od svých subjektů. K dalším zdrojům moci, díky kterým náčelníci nabývali legitimitu, patřila ochrana tradic. Náčelníci se také starali o území, na kterém se jejich etnikum pohybovalo. V neposlední řadě v tradičních komunitách, především na vesnicích, měli náčelníci funkci soudců. Spory mezi jejich subjekty nebyly podrobovány dohledu ze státních institucí, ale podléhaly zvykovému právu. S obdobím nezávislosti se objevily nové instituce, které zastupovaly většinu funkcí náčelníků, a proto se jejich funkce zúžily jen na záležitosti čistě tradičního, duchovního charakteru (Baldwin 2015: 87; Earle 1997: 4).

K této problematice se váže pojem *administrativní náčelnictví*, který odkazuje ke koloniálnímu období, kdy náčelníci hráli pouze roli zprostředkovatelů mezi státním aparátem a subjekty státu. Instituce náčelnictví byla v tomto období funkčně omezená a náčelníci měli jen minimální pravomoci. Administrativní náčelnictví je koncept stavěný na

třech základních pilířích: *devoluci, hierarchii a administrativních okrscích* (Trotha 1996: 80–81).

Devoluce v tomto smyslu znamená přenesení pravomocí z tradičních vládců na vládní aparát, který si tak zajistil právo na jmenování náčelníků. Tuto funkci během koloniální vlády zastávali „*district commissioners*“, tedy lokální zástupci koloniální vlády. Zavedení tohoto prvku vedlo k upevnění centrální moci. Postkoloniální africký stát tak obsahoval integrovanou neo-tradiční instituci náčelnictví navázanou na jednostranický systém (Trotha 1996: 81).

V případě *hierarchie* se jedná o způsob většího navázání náčelníků k centrální politické moci. Koloniální vlády zdůraznily rozdíly mezi jednotlivými náčelníky a některé dosadily do menších okrsků, aby neměli přílišnou moc a postavily je do role pouhých prostředníků (Trotha 1996: 81).

Administrativní okrsky měly svoje opodstatnění v tom, že se lépe organizovala správa jednotlivých regionů. Ovšem náčelníci a jejich království v tomto případě často utrpěli značné škody, protože hranice těchto okrsků zasahovaly do jejich území a vytvářely jejich umělé rozdělení (Trotha 1996: 81). Aplikace všech tří pilířů dohromady vedlo k úplné závislosti náčelníků na centrální administrativě státu.

Nově vzniklé anti-tradiční elity v postkoloniální době měly pocit, že jsou náčelníci pouhými loutkami kolonialistů. Rijk van Dijk a jeho kolegové uvádějí, že existují tři hlavní teorie v rámci tzv. *Invention-of-tradition* přístupu spojené s tradičními institucemi náčelnictví: 1) náčelnictví v některých případech existovalo ještě před příchodem kolonialistů do Afriky a ti ho poté pouze využili ve svůj prospěch, 2) bylo náčelnictví nově vytvořeno z čistě organizačních důvodů, bez širší historické návaznosti, 3) náčelnictví zůstalo neovlivněno kolonialismem a mohlo fungovat bez vnějších vlivů (například Etiopie). Nicméně autoři článku přicházejí s tvrzením, že fakt o účelové invenci náčelnictví nehraje v současné době žádnou, nebo malou roli, neboť je to zkrátka zapomenuto (Dijk et al. 1999: 2).

Jak je tedy zřejmé, náčelníci během prvních let nezávislosti afrických států obecně příliš pravomocí neměli. Ať už byli náčelníci vnímání novými elitami jako kolaboranti s kolonizátory, nebo to bylo kvůli ztrátě legitimacy u jejich poddaných. Nově vzniklé

instituce převzaly prakticky všechny náčelnické funkce, až na ochranu tradic a také nemohly zabránit interakci mezi občany nově vzniklých států s náčelníky na komunální úrovni. Mezi jednu z výhod náčelníků patří právě to, že jsou úzce spjati s komunitou, o kterou se zároveň starají.

V některých subsaharských státech se ukázalo, že pozice náčelníků v rámci komunity je velmi výhodná pro usnadnění přístupu k občanům. Zambie je v tomto případě zářným příkladem, protože se jedná o velmi rozlehlou zemi s poměrně malou hustotou zalidnění⁹ a velmi heterogenní etnicitou. Unitární stát s centrální mocí má pochopitelně problém uplatňovat svůj vliv v zapadlých koutech země, pokud nemá dostatek zdrojů a loajálních lidí k dispozici. K případu Zambie se dostaneme v další kapitole.

Duální legitimita, stát vs. náčelníci

Eisenstadt ve své práci uvádí ve spojitosti s duální legitimitou poznatek, že kolem národně osvobozenecých hnutí se sdružovaly nové elity, které musely interagovat se starými elitami. Eisenstadt přisuzuje velkou váhu vzájemnému vztahu těchto starých a nových elit v souvislosti s modernizací. Pokud byl jejich vztah relativně bezproblémový, byla modernizace rychlá a snadná (Eisenstadt 1964: 470). Nově vzniklé vlády afrických států musely chtít nechtít s tradičními elitami do určité míry spolupracovat. Schopnost náčelníků fungovat jako prostředníci mezi státem a občany (dříve mezi poddanými a klientem) v nich zůstala uchována a díky tomu vznikala ve státech subsaharské Afriky po zisku nezávislosti duální legitimita.

Jednou z oblastí, kde dochází k překrývání legitimacy mezi náčelníky a státem, je administrativa. *Administrativní dualismus* podle Negiho vychází z historické zkušenosti, kdy na jedné straně stát přímo ovládal centra koloniálního hospodářství (např. těžební nebo komerční farmy a plantáže), ale na druhé straně uvalil nepřímou vládu na zbytek území a pověřil "tradiční úřady", aby území spravovaly, přičemž náčelník jako nejvyšší autorita byl přímo odpovědný koloniálním úřadům (Negi 2010: 212).

Africké lokální instituce se kvůli přílišné byrokracii, korupci a slabému zastoupení ve vzdálených oblastech od centra staly neefektivními. Lokální instituce podřízené centru by měly splňovat tři základní funkce 1) sbírat informace o chování jednotlivců, 2) efektivně

⁹ 24 obyv. ob. / km² zdroj: MZV

vyměřovat tresty těm, kteří nepřispívají (třeba v případě daňových úřadů do státního rozpočtu), 3) vytvářet obecné povědomí (ohledně nových nařízení vlády atp.) v rámci širší komunity. Ukázalo se, že například v Zambii všechny tyto funkce splňují náčelníci (Baldwin 2015: 104).

Trutz von Trotha uvádí ve své práci dokonce několik návrhů, co by se mělo stát, aby náčelnictví mohlo fungovat jako náhrada státu. Jedním z nich je například to, že by se tradiční soudy měly stát oficiálními. Tradiční soudy by měly být na stejné úrovni jako státní, a především by pak měly fungovat ve městech kvůli zvyšující se urbanizaci. Dalším návrhem na zlepšení pozice náčelnictví je vytvoření druhé komory, která by reprezentovala zájmy náčelníků (Trotha 1996: 92–100). V některých zemích subsaharské Afriky (Ghana, Zambie) existují instituce, kde mohou náčelníci své zájmy artikulovat, případně se vyjadřovat ohledně přijímaných zákonů. Většinou se ale jedná o poradní orgány vládě, nikoli o součást parlamentu.

Co se týká charakteru vztahu stát versus náčelnictví, nejčastěji se v literatuře zmiňuje náčelnictví ve spojitosti se zprostředkováním požadavků státu vůči občanům a naopak. Role mediátorů je tak pro náčelníky velmi typická a vychází především z historické zkušenosti. Koloniální vlády si byly vědomy toho, že náčelníci jsou ve svých komunitách uznávanými autoritami, a tudíž pro ně bylo výhodné využít jejich postavení pro lepší manipulaci s obyvatelstvem (Adriaan et al. 1996: 40).

Skalník uvádí, že tam kde došlo k zákazu náčelnictví (Uganda a Burkina Faso) a stát tak převzal úplnou kontrolu nad občany státu, tamnímu obyvatelstvu to dobře neposloužilo. Občané ztratili svoje průvodce a rádce, kterými náčelníci byli. Nehledě na to, že nově vzniklé národně osvobozené elity prosazující africké hodnoty tím potlačily velmi silnou ryze africkou tradiční elitu. To mohlo později vést, jako třeba v Ghaně za vlády prezidenta Jerryho Rawlingse, k úplnému selhání nalákat voliče z rurálních oblastí (Skalník 1996: 118–119).

Autoři také poukazují na fakt, že náčelnictví v současné době není omezeno v rámci státu, ale spíše mu konkuruje a naopak. Jedná se vlastně o hru s nulovým součtem. Tam kde náčelníci poleví, získá na síle stát, a tam kde stát nemá dostatek legitimacy, nabývají legitimitu náčelníci (Dijk a kol. 1999: 9).

Autorita

Duální legitimita není jediným konceptem spjatým s náčelnictvím, který je problematický. Autorita, která je důležitým faktorem určujícím, kdo má reálně na určitém území moc, je v případě soupeření náčelnictví a státu také dvojího charakteru. Earle ve svém antropologickém úvodu definuje autoritu jako právo a zodpovědnost k vedení. Hrozba sankce ze strany vedené skupiny zaručuje zodpovědný přístup k vedení (Earle 1997: 3).

Koho mají občané postkoloniálního státu vinit za špatnou hospodářskou politiku, či příliš vysoké daně? Náčelníci jsou v této věci mimo hru, neboť je elity nových států podle Chabala obraly o téměř všechny pravomoci. Díky tomu vzniká tlak na tyto elity a vlády musí tento tlak určitým způsobem přeměrovat. Třeba tak, že opět zvýší pravomoci náčelníkům. Obecně z toho plyne, že je problematické, pokud jsou na jednom území dvě autority, které soupeří o přízeň u obyvatelstva. Náčelníci měli v nepříznivých obdobích po nezávislosti, kdy se státy vypořádávají s ekonomickými krizemi atd., výhodu užšího vztahu s komunitou, navíc je známa všeobecná nevraživost vůči nim ze strany vládnoucích elit.

Závěr

Po uvedení nejvýznamnějších konceptů nejvýstižněji definujících náčelnictví můžeme přejít k závěrečné části, která bude zároveň shrnutím. V úvodu bylo nastíněno pojetí modernizace prizmatem mnohočetných modernit podle Shmuela Eisenstadta. Jak bylo slíbeno, pokusíme se shrnout, jestli náčelnictví v subsaharské Africe v průběhu času bylo, nebo nebylo raným státem podle definice Claessena a Skalníka.

V prvních třech bodech (*1. existence dostatečného množství lidí, k vytvoření sociální kategorizace, stratifikace a specializace, 2. občanem je ten, kdo se narodí na vymezeném území a 3. vláda je centralizovaná a má nezbytnou suverenitu pro udržení práva a pořádku, skrze užití autority a síly, nebo pod hrozbou užití síly*) můžeme tvrdit, že před koloniální náčelnictví tyto znaky sdílela. Z předchozích částí je zcela zřejmé, že náčelnictví nebyla schopna čelit vnějším hrozbám podle bodu 4) (*4. raný stát musí být nezávislý a musí disponovat dostatečnou schopností zabránit separatismu, a musí se také ubránit vnějším hrozbám*). Definice bodu 5) (*5. existuje taková míra produktivity občanů, díky které je udržována organizace státu, státního aparátu*) je taktéž splněna, protože jak bude ukázáno v následující části na příkladu Zambie, existuje promyšlený systém hierarchie náčelníků od poradců (*indunas*) až po nejvyšší náčelníky („*paramount chiefs*“). Taktéž bylo vysvětleno,

že náčelníci dokázali zastávat funkce institucí. Bod číslo 6) (*6. musí existovat rozpoznatelné dělení mezi sociálními vrstvami, kdo je pán, a kdo poddaný*) je diskutabilní, protože po selhání v bodě číslo 4) se proměnil charakter vztahu pán-poddaný. V bodě číslo 7) (*7. existence ideologie zaručuje legitimitu vládnutí těm, kdo jsou u moci*) je zřejmé, že náčelníci nepropagovali žádnou ideologii, aby tím utvrdili svou legitimitu. Pokud ovšem připustíme, že tradiční hodnoty jsou svým způsobem formou ideologie, je i tento bod diskutabilní.

Podle výše uvedeného shrnutí musíme konstatovat, že náčelnictví díky nesplnění bodu 4), 6) a 7) není v rámci uvedeného kontextu raným státem podle klasifikace Claessena a Sklaníka. Jedná se pochopitelně o interpretaci určitého pohledu na náčelnictví v subsaharské Africe v průřezu času. Každé náčelnictví a každé etnikum je specifickou entitou sdílející určité znaky, které mohou, ale nemusí být shodné. Tato část má pouze poskytnout teoretickou základnu pro další navazující část, která se bude věnovat konkrétně Zambii.

Obecně však můžeme tvrdit, že po útlumu za kolonialismu se v současnosti náčelnictví opět stalo relevantním, protože v rámci demokratizačního procesu v devadesátých letech minulého století přichází obnova institucí, kam lze náčelníky zařadit. Subsaharským státům v Africe se v 90. letech znovu objevila v těsné blízkosti konkurence schopná elita. Zde se můžeme vrátit k Eisenstadtově premise, že modernita je součástí sociálních aktérů. Většina funkcí náčelníků byla po nezávislosti utlumena, ale přesto během několika let došlo ke snaze vlád alespoň o částečnou revitalizaci náčelnictví, právě z důvodu selhávající funkce institucí. Současně s tím můžeme vidět v některých zemích subsaharské Afriky odklon od demokratizace (Ghana, Zambie) a nástup vojenských, případně nedemokratických režimů, zkrátka proměnu relativně silných států na slabé (Dijk a Nieuwaal 1999: 12).

Jednotlivé režimy se vyrovnávaly s vnitřní politikou různě. V každém případě byly nuceny reflektovat nastavení bipolárního světa, tlaky z obou pólů studené války a nakonec se musely vyrovnat i s koncem soupeření mocenských bloků. Závěrem této teoretické práce je předpoklad, že ty vlády zemí v subsaharské Africe, které se rozhodly pro větší revitalizaci

náčelnictví během prvních let nezávislosti, se jeví jako demokratičtější v době po třetí demokratizační vlně¹⁰. Tuto premisu se pokusíme ověřit a dokázat na příkladu Zambie.

¹⁰ 90. léta 20. století: období po rozpadu bipolárního světa, kdy se obecně začala probouzet národně osvobozenecská nálada.

2) Historicko-politická část

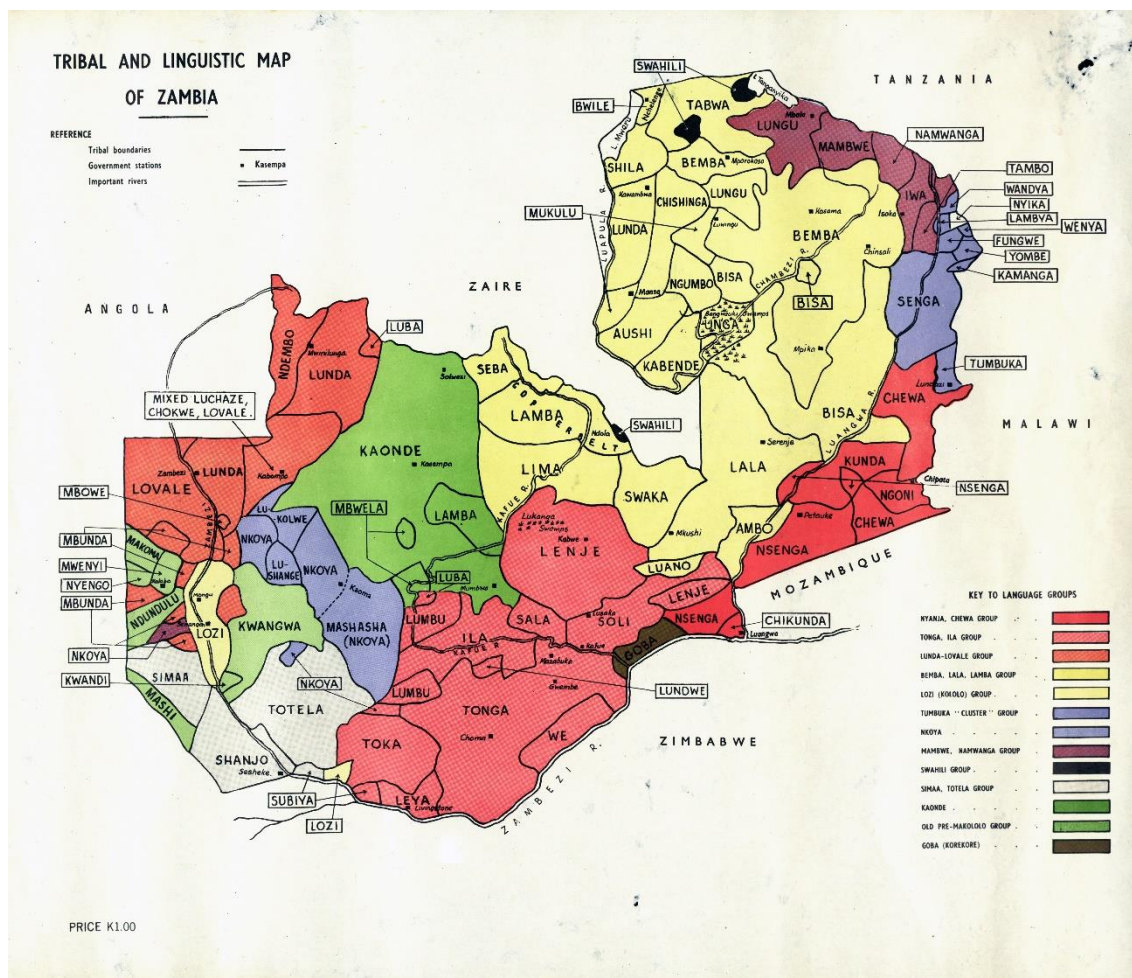
Historicko-politická část práce je de facto případovou studií Zambie. Předchozí teoretická část vytvořila základ pro pochopení problematiky náčelnictví obecně. Byla zohledněna teorie modernizace v podání Shmuela Eisenstadta a pohled Patricka Shabala na tradiční instituci náčelnictví byl dokreslen konceptualizací náčelnictví. V následujících řádcích výše zmíněné informace rozvedeme a aplikujeme na případ Zambie. Po této části, která specificky vysvětluje historicko-politický kontext od roku 1964 do roku 2016, bude uvedena výzkumná část. Výzkumná část navrhuje a realizuje metodu, kterou je zjistitelný vztah mezi volbami a preferencemi pro politické strany vyjádřené v tisku náčelníky.

V první části této kapitoly bude náčelnictví (potažmo náčelníci) v Zambii charakterizováno. Druhá část popisuje vývoj stranického systému na pozadí významných historických událostí v Zambii a poslední třetí část je přímo věnována pozici, roli a funkci náčelníků v rámci politického prostředí v Zambii a specifickému případu Barotselandu.

Náčelníci v Zambii

V první řadě je na tomto místě nutné rozklíčovat komplikované etnické složení Zambie. Mezi hlavní etnika patří: Bemba, Lozi, Lunda a Ngoni (Baldwin 2015: 87). Významné je také dělení na čtyři hlavní jazykové skupiny: Bemba, Lozi, Tonga a Nyanja, které územně spadají do severní, západní, jižní a východní/centrální části země (Posner 2005: 45). Pro ilustraci je přiložena mapa. Výhodou etnických map je fakt, že se v průběhu let příliš nemění.

Obrázek č. 1: Etnická mapa Zambie

Zdroj: African Studies Centre Leiden

Náčelníci v Zambii se řadí do čtyř hlavních skupin (paramount chief, senior chief, chief a sub-chief). Ale můžeme říct, že systém náčelníků začíná vesnickým „headman“ („stařešina“), který je podřízený náčelníkovi kmene¹¹, do kterého vesnice spadá. Slovo náčelník je ekvivalentem anglického „chief“. „Sub-chief“ je podřízen náčelníkovi a je jeho přímým zpravidla dědičným zástupcem (na rozdíl od stařešiny, který bývá jmenován). Nad náčelníkem kmene stojí „paramount chief“ (= „nejvyšší náčelník“), kterému patří větší oblast působnosti, a je obecně velmi respektován díky propojení na historická království

¹¹ Na území Zambie existuje až 73 kmenů (Chibombo 2004: 14).

(Chibombo 2004: 2 a 14). K dalším zástupcům náčelníků patří tzv. „*indunas*“ („poradci“), což jsou zmocněnci náčelníka v politických záležitostech.

Kate Baldwin uvádí, že britská koloniální vláda rozdělila geograficky Severní Rhodésii na 286 náčelnických jednotek s podobnými administrativními pravomocemi. Ty části země, kde působili nejvyšší náčelníci, rozdělila koloniální vláda dalším náčelníkům, a naopak pokud byly oblasti příliš decentralizované, došlo ke sjednocení několika vesnic dohromady (Baldwin 2015: 88).

Během britské koloniální vlády došlo k využití této hierarchie. Střední úroveň náčelníků byla podrobena schvalování ze strany koloniální vlády. Jinými slovy, ti náčelníci, kteří chtěli být u moci, museli být politicky konformní a spolupracovat s koloniální vládou. Hlavním protagonistou schvalovacího procesu náčelníků byl „*district commissioner*“ (komisař pro daný administrativní okrsek, dosazený centrální koloniální vládou), který představoval jeden z nástrojů přímého vládnutí v britských koloniích (Weinrich 1971: 62; Chibombo 2004: 15).

Jak je zřejmé, systém náčelníků a náčelnictví je v Zambii velmi propracovaný. Náčelnictví je totiž nejstarší institucí v Zambii a jeho struktura se do dnešních dnů nezměnila. Jedinou výjimkou bylo zavedení instituce House of Chiefs. Funkce House of Chiefs je popsána níže v souvislosti s rolí náčelníků dle ústavy. Obecně lze říci, že náčelníci jsou lokálními vládci. Vedou uskupení desítek vesnic, nikoli regionů jako takových. Náčelnictví se liší velikostí, ale až tři čtvrtiny z nich mají méně než 25 000 obyvatel. Náčelníci mají také velmi silnou geografickou a ekonomickou vazbu na své náčelnictví. Podle průzkumu Kate Baldwin až 40 % náčelníků za rok 2007 ani jednou necestovalo do hlavního města Lusaky. Jednoduše proto, že náčelníci, kteří se zdržují ve své komunitě častěji než náčelníci, kteří cestující mimo svou komunitu, jsou podle průzkumů Kate Baldwin ve své komunitě oblíbenější (Baldwin 2015: 91).

Příjmy náčelníků pocházejí z různých zdrojů. Od podpory státu až po dary. Patrick Chabal uvádí ve své knize, že náčelníci nejsou primárně obchodníci, ale že je jejich obživa přichází ze schopnosti vybírat příspěvky od svých komunit. Příspěvky nejsou v tomto smyslu vždy peníze, ale může se jednat o hmotné statky (dobytek atp.) (Chabal 2009: 121). Z toho plyne jedna z Chabalových premis, že náčelníci nemají potřebu hledat zdroje příjmů

k sebeobohacení, protože k jejich pozici se váže automaticky zisk z vybírání poplatků (například za rozhodování místních sporů).

Pravomoci náčelníků nejsou ale jen ekonomického charakteru. Náčelníci byli v historii nositeli několika velmi důležitých funkcí. Mezi hlavní funkce patřila role ochránců tradičních hodnot a kultury. Z toho vycházela jejich legitimita především v minulosti. V koloniální době se mezi hlavní funkce řadilo vybírání daní, správa pokladnice (ze které se pak financoval místní rozvoj), ale náčelníci byli i soudci sporů a správci půdy (Baldwin 2015: 88–89; Nieuwaal 1996: 46; Trotha 2006: 82–85).

Z výše uvedeného vyplývá, že náčelníci mají v Zambii stále svou roli. Primárním zájmem této práce je však charakterizovat jejich politickou roli, která bude ilustrována na pozadí historicko-politické situace a vývoje Zambie po zisku nezávislosti.

Historicko-politický kontext

Zambie je chudou zemí s centrální vládou, se slabou administrativou a silným prezidentem. V roce 1964 byla Republika Zambie jako mladý a moderní africký stát naroubována na zastaralý koloniální systém a už v roce 1973 se stala jednostranickým systémem. Po rozpadu bipolárního světa došlo k obnovení systému více stran a byla obnovena pravidelnost konání voleb. Zambie využívá volební systém *first-past-the-post*, což také vede k dominanci dvou hlavních stran. Zambie dokáže produkovat opoziční strany, které jsou relativně úspěšné. Parlamentní volby se konají zároveň s prezidentskými (srov. Tobolka 2013: 15).

Stručný popis politické situace v Zambii od nezávislosti do současnosti

Kenneth Kaunda, první prezident nezávislé Zambie, se dostal k moci poklidnou cestou v době, kdy byla většina Afriky již nezávislá. Zambie si prošla prvními demokratickými volbami v roce 1964, ve kterých zvítězil Kaunda s národoveckou rétorikou, kterou převážně formuloval skrze stranu UNIP (Gewald et al. 2008: 2; Baldwin 2015: 85).

Kaunda získal kromě obrovské, v té době prosperující, země také koloniální administrativní systém a zažité pořádky. Formování nové Zambie pojal Kaunda jako většina prezidentů nových nezávislých afrických států (například Kwame Nkrumah v Ghaně nebo Gamál Násir v Egyptě). Snažil se vytvořit „celozambijský“ národ, který vedl v duchu

socialismu nebo v jeho případě humanismu¹². K implementaci humanismu však musel národ sjednotit. To nebylo v prvních letech nezávislosti snadné, protože existovala v politice po vzoru westminsterského systému konkurence dvou stran. V případě Zambie se jednalo o Kaundovu stranu UNIP (United National Independence Party) a o ANC¹³ (African National Congress). V roce 1973 dospěl Kaunda k rozhodnutí, které mělo za následek vznik jednostrannického systému (Binsbergen 1987: 147; Kalusa a Phiri 2014: 3; Tobolka 2013: 15).

Jednostrannický systém je charakteristický tím, že jsou volby umožněny pouze členům vládnoucí strany. Proto i Kaunda neměl žádného protikandidáta během prezidentských voleb konaných v letech 1973–1991 z jiných stran¹⁴. Musel pouze bojovat o přízeň u členů vlastní strany, což se mu až do roku 1991 dařilo. V této době vzniká politické hnutí MMD v čele s aktivistou Frederickem Chilubou, které de facto ukončuje Kaundův jednostrannický systém. Jedním z vysvětlení je, že za pádem Kaundova jednostrannického systému stála rostoucí nelibost obyvatelstva s hospodářskou politikou UNIP. Tlak veřejnosti na změnu ústavy přinutil Kaundu k ústupkům, a tak byla znovu zavedena stranická soutěž. V prezidentských volbách Kaunda prohrál a dobrovolně opustil (i když jen na chvíli) politickou scénu.

V prezidentských volbách roku 2001 už nemohl kandidovat prezident Chiluba, ačkoli se v předvolebním období snažil ústavu obejít. Místo něj byl zvolen prezidentem za MMD Levy Mwanawasa. Ten roku 2008 ve druhém volebním období předčasně zemřel, a byl nahrazen viceprezidentem Rupiahem Bandou. Banda vládnul až do prezidentských voleb v roce 2011, kdy došlo k první alternaci politických stran od roku 1991. S opoziční stranou Patriotic Front vyhrál Michael Sata. Ten ovšem podobně jako Levy Mwanawasa předčasně zemřel a byl na dva měsíce nahrazen Guy Scottem. V roce 2015 se konaly prezidentské volby, ve kterých vyhrál opět kandidát PF Edgar Lungu a hned následující rok svůj mandát těsně obhájil před kandidátem UPND Hakainde Hichilemou.

¹² Kenneth Kaunda zastával teorii humanismu, tedy teorii, která je založena na rovnosti všech lidí a staví člověka jako takového do popředí veškerého politického rozhodování (Mwanakatwe 1994: 49).

¹³ Jako třetí působila v Zambii ještě relativně úspěšná strana UPP (United Progressive Party).

¹⁴ Protikandidáti byli pouze členy strany UNIP.

Od nezávislosti k jednostranickému systému

Tato část práce se bude věnovat Zambii v letech Kaundovy vlády. Primárním zájmem je odhalit a zmapovat roli náčelníků (potažmo etnicity) během let 1964–1991 v souvislosti s politickými stranami. V první řadě se ale musíme zaměřit na stranický systém v Zambii obecně. Dresang uvádí, že politické strany v Zambii nevznikaly primárně na základě třídního dělení. Strany místo toho měly silnou regionální a etnickou orientaci (Dresang 1976: 1608).

Zambie prošla obdobími proměny stranického systému (podle Sartoriho definice) od vícestranického (1962–1968) k dominantnímu neautoritářskému (1968–1972) až k období, kdy byl přijat systém jedné strany, tedy systém s hegemonickou stranou. Na přelomu tisíciletí představovala Zambie systém s predominantní stranou, který se liší od systému hegemonické strany tak, že existuje opozice, která může alternovat vládnoucí stranu (Brunell 2001: 241). V roce 1996 však došlo k bojkotu voleb opoziční stranou UNIP, která si nezajistila ani jedno místo v Národním shromáždění, a tudíž lze tvrdit, že má Zambie stranický systém s predominantní stranou, zpochybnit.

V prvních letech po nezávislosti dominovala v zambijské politice snaha vládnoucí strany UNIP o vytvoření rovnovážného prostředí zahrnujícího všechny hlavní etnické skupiny. V roce 1967 však proběhla každoroční konference strany UNIP v Mulungushi, na které se ukázalo, že centrální výbor strany je silně etnicky rozdělen. Hlavní alianci utvářeli Bembové s Tongy a proti nim stáli představitelé etnika Lozi a Nyanja. Dominanci první z aliancí ukázaly volby do centrálního výboru, kdy si šest míst z 11 zajistili Bembové a dvě Tongové. Jedno místo pak získal zástupce etnika Lozi a zbytek připadl etnikům mimo dvě hlavní etnické aliance. Výsledkem bylo zklamání prezidenta Kaundy, který prohlásil, že „nikdy nezažil za dobu existence tohoto mladého národu takovou míru nenávisti založenou na sounáležitosti s etnikem, provincií, barvou kůže a náboženským vyznáním, což popírá všechno, za co kdy strana (UNIP) a vláda bojovala.“ (Dresang 1976: 1609).

Strana UNIP začala být štěpena na základě etnických rozdílů. Od Kennetha Kaundy se začali odvracet někteří jeho bývalí příznivci a on se musel s nastalou situací vyrovnat. V duchu sloganu „One Zambia, One Nation“, vytvořil „one-party state“, tedy systém jedné strany.

Systém jedné strany

Systém jedné strany trval v Zambii od roku 1973 až do roku 1991. Rostoucí vliv opozičních stran podle výsledků voleb v roce 1972 přinutil Kennetha Kaundu ke kroku, kterým postupně sjednotil stranu ANC se svojí stranou UNIP a úplně zakázal stranu UPP, respektive ten, kdo chtěl být v politice musel být zároveň členem strany UNIP (Baldwin 2015: 85–86).

Odlíšný způsob, jak vnímat systém jedné strany, nebo systém predominantní strany, může být orientace na druhý pól problému. Tedy nikoli na dominanci jedné strany, ale na absenci těch ostatních, opozičních, stran. V případě Zambie to byl hned po nezávislosti zřejmý problém, neboť další strany získávaly pouze minimální počet hlasů ve volbách (Brunell 2001: 252). To vedlo k větší oblíbenosti UNIP, kterou si Kaunda zajišťoval snahou o vytvoření co nejvíce stranických poboček.

UNIP, stejně tak jako později MMD, udělaly kroky k utužení svého postavení ve chvíli, kdy začaly cítit, že se jejich podpora napříč politickým spektrem tenčí. Těmito kroky bylo v případě UNIP přijetí ústavního zákona zamezujícího participaci dalších stran ve volbách a v případě MMD šlo o ústavní zákon zaměřený na oslabení pozice v té době už opoziční strany UNIP. Peter Brunell vysvětluje, že jednou z příčin dlouhého období vlády jedné strany je přístup ke zdrojům vládnoucí strany, která tak de facto vyměňuje blahobyt za hlasy (Brunell 2001: 251).

Kaundův režim srazila na kolena politika úspor, která byla u voličů velmi nepopulární. V 1990 proběhla série protestů, které měly za následek vzestup opozice, kam spadaly téměř všechny sféry občanské společnosti. Tato skupina se nazývala Movement for Multiparty Democracy a přinutila Kennetha Kaundu, aby vyhlásil volby s participací více stran. Volby se konaly v listopadu roku 1991 (Baldwin 2015: 86).

První volby s účastí více stran vyhrálo suverénně MMD a Kaunda se stáhnul z politické scény. Byl ve své straně nahrazen méně výrazným politikem, kterému hlavní stranická klika zcela nedůvěřovala. I proto měla strana UNIP v roce 1991 zisk pouhých 25 křesel (ze 150) (Tobolka 2014: 83).

Období vlády MMD

Vůdce opozice MMD Frederic Chiluba okamžitě získal velkou popularitu. V průběhu dalších dvaceti let strana oslabila v oblíbenosti na úkor jiných politických stran. Jako první se před volbami v roce 1996 musel Chiluba vyrovnat s velkým návratem Kennetha Kaundy, který se opět v čele UNIP ucházel o prezidentský post. Protože byla v roce 1991 přijata nová ústava a de facto existovala nová Třetí republika, Kenneth Kaunda navzdory bezmála třiceti letům vládnutí mohl směle pokračovat i do nového milénia. Chiluba proto přišel s ústavní změnou, která Kennetha Kaundu odstavila od moci (Baldwin 2015: 86).

Frederick Chiluba se natolik obával růstu vlivu prvního prezidenta Kaundy (měl v té době se svojí stranou UNIP poměrně velké šance na opětovné zvolení), že v roce 1996 zakomponoval do ústavy dodatek, který zamezoval kandidaturu na prezidenta lidem, jejichž rodiče nebyli rodilí Zambijci (Ústava Zambie 1996, kap. 4. čl. 34/3b). Tato změna ústavy byla přímo namířena proti Kennethu Kaundovi, jehož oba rodiče byli původem z Malawi (Baldwin 2015: 86).

V roce 2001 se na scéně objevila dvě nová uskupení, a to strany United Party for National Development (UPND) a Forum for Democratic Development (FDD). Obě strany byly vážnými soupeři MMD, která ovšem z voleb vyšla vítězně. Volby nebyly sice považovány za neplatné, ale objevovaly se zprávy, že voliči opozičních stran měli ztíženou registraci (Baldwin 2015: 86). Volby vyhrál svěřenec Fredericka Chiluby, Levy Mwanawasa.

V roce 2006 se opoziční strany spojily do koalice pod názvem United Democratic Alternative. V těchto volbách se také poprvé objevuje strana Patriotic Front. Navzdory snahám opozice MMD znovu obhájí mandát a Levy Mwanawasa pokračuje jako prezident Zambie. Levy Mwanawasa byl považován za loutku bývalého prezidenta Chiluby, což se snažil Mwanawasa vyvrátit tím, že byla Chilubovi odebrána imunita a byl soudně stíhán za zpronevěru. Levy Mwanawasa se ale v 90. letech stal obětí dopravní nehody a z té doby si nesl zdravotní následky. I proto zřejmě v roce 2008 předčasně zemřel a byl nahrazen Rupiahem Bandou, který posléze jen velmi těsně obhájil mandát MMD (Baldwin 2015: 87; The Guardian 19. 8. 2008).

Stupňující se vyčerpání z vlády MMD vedlo voliče k preferenci relativně nové opoziční strany PF v čele s Michaelem Satou. Sata byl voličům Zambie dobře znám, protože kandidatura v roce 2011 už byla jeho čtvrtým pokusem. Za jeho vlády však došlo k tvrdým zásahům proti opozici a k poklesu ekonomiky. Sata ovšem nedostal šanci znovu obhájit svůj mandát, protože také předčasně zemřel v roce 2014 (BBC 29. 10. 2014). Sata byl na krátkou dobu nahrazen viceprezidentem Guy Scottem a následně ve volbách 2015 vyhrál taktéž kandidát PF Edgar Lungu, současný prezident Zambie.

Pozice náčelníků od nezávislosti do současnosti

Nezávislost na oko přinesla rozvolnění vztahů po dlouhém období koloniální vlády. Náčelníci, jak už bylo zmíněno výše v teoretické části, však byli často spojováni s úslužností systému, a podle toho se s nimi nově vzniklé elity vypořádaly. Byly jim okleštěny pravomoci na úplné minimum. Centrální vláda a instituce nahradily většinu náčelnických funkcí kromě ochrany tradičních hodnot a bazální komunikace s občany na úrovni vesnic. I když lze tvrdit, že tradiční hodnoty byly i tak státem dohlíženy skrze novou instituci House of Chiefs.

Náčelníci se po většinu času vlády strany UNIP drželi na nižších politických pozicích. Až v roce 1983 byli na každoroční konferenci strany UNIP zvoleni do centrálního výboru strany náčelníci Litunga¹⁵ a Chitimukulu¹⁶, což mělo podle dobového tisku předznamenat zvýšení prestiže náčelníků na politické scéně (Binsbergen 1987: 142).

Hlavní funkcí náčelníků během jednostranického systému byla komunikace mezi občany a vládou. Funkce mediátorů náčelníkům zůstala napříč historií vlastní až do současnosti. Především se měnil obsah mediace, právě podle požadavků současné vlády. Pro UNIP bylo důležité získat co nejvíce členů z rurálních oblastí a náčelníci byli pro tuto funkci ideální. Nezáleželo ani tolik na jejich osobních sympatiích s kaundovým režimem, ale spíše na pragmatické stránce věci. Pokud jejich oblast působnosti nevykazovala nárůst počtu členů strany a náčelnickou stranickou poslušnost, znamenalo to snížení finančního (i dalšího) zajištění ze strany vlády (Dijk et al. 1999: 5; Baldwin 2015: 89–90; Trotha 2006: 83).

¹⁵ Nejvyšší náčelník etnika Lozi.

¹⁶ Nejvyšší náčelník etnika Bemba.

Kaunda tedy nezakázal náčelníky jako se to stalo například v sousedním Mosambiku a Tanzanii. Nicméně do značné míry okleštil jejich administrativní pravomoci. Náčelníci nemohli být nahrazeni s dostatečnou rychlostí novými institucemi, a proto je bylo nutné nějakým způsobem držet v šachu. K tomu Kaunda zvolil systém vyplácení „mezď“, což v podstatě znamenalo, že ti náčelníci, kteří byli loajální, byli zároveň na výplatní listině (Baldwin 2015: 89). V roce 1991 však Kaunda po vítězství MMD v prvních volbách s účastí více stran odstupuje, a jak pro Zambii, tak pro náčelníky, nastává nová éra.

Náčelníci byli za vlády MMD spíše využíváni jako nástroj pro získání hlasů. Podle přijatého dodatku k ústavě v roce 1996 sice nemohli vyjadřovat podporu stranám, ale jen těm opozičním. Frederick Chiluba během kampaně před volbami v roce 2001 nařídil náčelníkům v House of Chiefs, aby se aktivně účastnili přehlídek a průvodů na podporu strany MMD (Chibombo: 2004: 9).

Levy Mwanawasa podobně jako Chiluba nabádá náčelníky, aby podporovali vládu v implementaci jejích programů. To staví House of Chiefs, nestranickou instituci, do velmi komplikované situace. Význam House of Chiefs, potažmo náčelníků, je díky tomu zpochybňován.

Po alternaci moci v roce 2011 se dostala do vedení země PF. Protože se jedná o relativně nedávnou dobu, jsou zdroje informací omezené. Nicméně z novinových článků vyplývá, že Edgar Lungu využívá náčelníky podobně jako Chiluba za vlády MMD. Podobnou taktikou alokování peněz a náčelnické participace v průvodech, se snaží prosadit své zájmy. Poslední zmínkou o roli náčelníků dohledatelnou online je zpráva ze *Zambian Watchdog*, která referuje právě o této situaci (náčelníci jsou využíváni v průvodech a přehlídkách). PF se snaží za všech okolností popularizovat tzv. *National Dialogue Bill*,¹⁷ který by po přijetí zamezil budoucímu kandidátovi na prezidenta Hakainde Hichilemovi (UPND) v kandidatuře (Zambian Watchdog 23.3.2019). Zákon byl nakonec přijat (Zambian Eye 3.4.2019).

¹⁷ Zdroj: National Assembly of Zambia.

Role náčelníků dle ústavy Zambie

House of Chiefs je poradním orgánem vlády. Vláda v Zambii nemá povinnost před postoupením zákona do Národního shromáždění konzultovat zákon s touto institucí, ale učinit tak může. Náčelníci se nemohou účastnit voleb a být stranicky příslušní, pokud chtějí zůstat zároveň náčelníky (Ústava Zambie 2016 kap. 7. odst. 168/2). Současná ústava s doplněním z roku 2016 povoluje náčelníkům pouze poradní funkci v rámci státního sektoru právě v instituci House of Chiefs.

Zambijská ústava prošla několika změnami, přičemž se zaměříme na proměny od roku 1991 až do současnosti. K těmto změnám došlo v letech 1996, 2009 a 2016. Ve všech případech se jednalo o dodatky, případně drobné úpravy, nikoli o celkovou změnu charakteru ústavy. Ústava garantuje náčelníkům relativně dost pravomocí. V sekci XII. nazvané *Chieftancy and House of Chiefs* můžeme nalézt několik hlavních funkcí: a) posuzování zákonů vytvořených prezidentem v otázce kulturních a zvykových tradic před postoupením takového zákona do Národního shromáždění; b) iniciace, diskuze a doporučení Národnímu shromáždění v otázkách socio-ekonomického rozvoje provincií; c) iniciace, diskuze a rozhodnutí ohledně zvykového práva; d) iniciace, diskuze a doporučení lokálním autoritám v otázkách blahobytu komunit; e) návrhy na kodifikaci zvykového práva; f) poradenství vládě v otázkách tradic a zvyklostí; g) a další (Ústava Zambie 2016 kap. 7. odst. 169/5). K formulování výše zmíněných funkcí je dle ústavy vytvořena instituce sdružující náčelníky ze všech provincií tzv. *House of Chiefs* (Ústava Zambie 2016 kap. 7. odst. 169).

V otázkách role náčelníků se ústava během obměn v letech 1996 a 2009 příliš neproměnila. Proměnil se charakter volby náčelníků do již zmíněné instituce House of Chiefs. V původních verzích ústavy se měla tato instituce skládat celkem z dvaceti sedmi náčelníků volených ve všech provinciích (Ústava Zambie 1996 a 2009 kap. 8. odst. 132/1). Ve všech provinciích byl volen stejný počet náčelníků bez ohledu na jejich velikost a počet obyvatel. Ústava z roku 2016 však nově počítá s pěti zástupci za každou provincii, což značně navyšuje kapacitu této instituce. Vzhledem k počtu provincií se tedy v současné době nachází v House of Chiefs padesát náčelníků (Ústava Zambie 2016 kap. 7. odst. 169/2).

Podobně došlo k úpravě období setrvání náčelníků ve funkci v rámci House of Chiefs. Ústava z roku 2009 počítala s tříletým volebním obdobím a následným znovuzvolením na další tři roky (Ústava Zambie 2009 kap. 8. odst. 133/1a). Ústava z roku

2016 počítá s delším volebním obdobím, a to až na pět let s jedním znovuzvolením (Ústava Zambie 2016 kap. 7. odst. 170/1a).

Proměny ústavy ve vztahu k instituci House of Chiefs mohou v současnosti ústít ve dvě věci. V první řadě se může jednat o snahu současného prezidenta Edgara Lungu rozmělnit moc náčelníků v rámci House of Chiefs. I přes to, že náčelníci v House of Chiefs nemají příliš pravomocí, Edgar Lungu potřebuje jejich přízeň. Navýšením počtu náčelníků v rámci House of Chiefs, může vlastně sledovat klasickou trafikovou politiku. Tedy pokud mu půjde náčelník lidově řečeno „na ruku“, tak dostane na oplátku místo ve vládní instituci. Na druhou stranu se může jednat o prostý fakt, že populační růst vede k nutnosti rozšiřování institucí.

Vlastnictví půdy

Vlastnictví půdy je dalším z příkladů výsadního postavení náčelníků. Správa půdy je často předmětem sporů a například investice v oblasti těžby mohou být jednou z motivací, proč se politici snaží v dané oblasti naklonit si náčelníky. Například v květnu roku 2017 se objevila zpráva v médiích, která referovala o prodeji velké části půdy zahraničním investorům. Tato zpráva by nebyla sama o sobě až tolik výbušná, kdyby půdu neprodal jeden z náčelníků z provincie Mumbwa společně se svým palácem a šestadvaceti vesnicemi (African Farming 2017), k čemuž neměl oprávnění. Podle zákona se jedná o nelegální prodej v případě, že není vlastníkem soukromá osoba (Lands Act 1995: 184/3 – 3b).

V Zambii existuje základní dělení půdy na *customary* a *statutory tenure*, jinak řečeno na zvykové vlastnické právo (nebo také společné vlastnictví) a statutární vlastnické právo (Lonen 1999; USAID: 2). Přičemž první ze zmíněných je částečně pod kontrolou náčelníků (Lonen 1999). Toto dělení není nikterak ojedinělé, neboť je spjata s koloniální vládou, která díky tomu mohla lépe kontrolovat a spravovat území. Zavedení společného vlastnictví půdy mělo pro koloniální vládu výhodu také v tom, že půda nemohla být prodávána na volném trhu a byla ve správě náčelníků, kteří měli postavení prostředníků mezi občany a vládou a byli snáze ovladatelní (USAID: 2; E. Adriaan a kol. 1996: 42).

Lonen ve svém souhrnném dokumentu uvádí, že pro převedení půdy do osobního vlastnictví nebo pronájmu zahraničním investorům, musel dát písemný souhlas prezident. To platilo až do roku 1995, kdy protržně orientovaná vláda zavedla nový Zákon o půdě, což je de facto současná podoba vlastnického práva na půdu v Zambii (Lonen 1999). Zákon o

půdě z roku 1995 dává také vzniknout nové instituci, kterou je *Land Development Fund* a v jeho rámci působí *Lands Tribunal*, instituce, která je na stejné úrovni jako Nejvyšší soud, ale řeší pouze spory související s půdou. Nejdůležitějším aktérem v půdní politice je pak *Commisioner of Lands*, který má fakticky kontrolu nad administrací půdy (Mulolwa 1998 v Lonen 1999).

Faktem je, že náčelníci nemají právo půdu přerozdělovat bez souhlasu svých subjektů (členů komunity, tzn. těch, co na daném území žijí). Navíc by měla být půda přerozdělena jen v rámci komunity. Náčelníci jako správci půdy jsou velmi často upláceni zahraničními investory, kteří jim nabídnou enormní sumy peněz za prodej půdy. Pokud je rozhodnuto, že bude půda prodána zahraničnímu investorovi, musí být kontaktovány vyšší autority. To samé platí v opačném případě, když se vláda rozhodne k prodeji půdy investorům (Chibombo 29–30).

Jak konkrétně může fungovat propojení politiků na náčelníky prostřednictvím vlastnictví půdy v Zambii můžeme vidět například v příspěvku *The Mining Boom, Capital, and Chiefs in the “New Copperbelt”*, který napsal Rohit Negi. Negi poukazuje na to, že náčelníci měli během nepřímé koloniální vlády Britů větší pravomoci než stát, a to hlavně v rámci administrace půdy (Negi 2010: 209–210). Tento fakt vede k tomu, že místní obyvatelé mají větší důvěru v náčelníky a stát musí s náčelníky jednat jako se zástupci obyvatel, případně se je snaží získat na svou stranu.

Důležitou roli hrají náčelníci v případě nutnosti zajištění pracovních sil. Centrální vláda si musí zajistit podporu obyvatel v oblasti těžby, aby mohly těžební společnosti využít lokálních sil. K tomu má podle Negiho pomoci i strategické dosazování náčelníků do těžebních oblastí z centra, což vede ke třem hlavním bodům, jak si stát pomocí náčelníků posílí autoritu: 1) náčelníci přinášejí do oblasti rozvoj a tím jsou investice z centra vnímány pozitivně; 2) politické strany vidí v náčelnících potenciál pro kumulaci venkovských hlasů; 3) náčelníci mohou získat bohatství pro místní obyvatele tím, že zaberou půdu migrantům a zahraničním investorům (Negi 2010: 210). Pro naše účely je pochopitelně nejnosnější druhý bod, který jasně naznačuje, že náčelníci jsou bráni politickým stranami jako politické subjekty, a tudíž mají minimálně pasivní politickou roli.

Barotseland

Poslední část historicko-politického kontextu je věnována specifickému území v rámci Zambie, Barotselandu. Barotseland je zde uveden z důvodu návaznosti na výzkumnou část, která se zabývá obdobím ústavní změny v roce 1996. Tato změna byla předmětem kritiky právě ze strany Barotselandu. Barotseland je také velmi specifickým příkladem území se zvláštním statusem v subsaharské Africe, podobně jako například Katanga v Kongu a je jediným příkladem čistě regionální strany v historii Zambie.

V roce 1890 byla v Londýně podepsána smlouva *Barotse Treaty*, která vytvořila z většiny současné Západní provincie v Zambii protektorát Barotseland. Toto území bylo spravováno britskou koloniální správou a v roce 1953 bylo zahrnuto do politické unie se Severní Rhodésií. V roce 1964 byl podepsán tzv. *Barotse Agreement*, který kterým se Barotseland připojil k nově vzniklé Republice Zambie. Dohoda byla zahrnuta do ústavy Zambie. Politicky měl Barotseland svého krále (Litungu), předsedu vlády (Ngambela) a Národní radu jako legislativní orgán (Brunell 2001: 249; Maundeni et al. 2015: 265).

Po celou dobu existence v rámci Zambie se vláda Barotselandu snažila o propagaci zájmů na národní úrovni. Závazky vyplývající z přijaté dohody byly vládou přinejmenším obcházeny a Barotseland se dostal do vleku centrální vlády. Pro formulaci zájmů vznikla na území Barotselandu politická strana Agenda for Zambia (AZ), která v roce 1996 získala v Národním shromáždění dva poslanecké posty (Brunell 2001: 249).

V tisku z roku 1996 je zřejmé, že přijetí ústavního zákona o nutnosti mít oba rodiče rodilé Zambijce, zvedlo obrovskou vlnu kritiky právě v Barotselandu, jehož status byl celou dobu vlády Kennetha Kaundy zpochybňován. Na jednu stranu chtěli mít Lozijové (etnikum na západě Zambie, převážně žijící v Barotselandu) jistotu, že mohou nominovat kandidáta na prezidenta, ale zároveň se snažili o uznání výhod plynoucích z dohody v roce 1964, kam patřila větší autonomie na centrální vládě (Brunell 2001: 249).

Význam Barotselandu v otázce přijetí ústavních změn v roce 1996 dokazuje i to, že jedním z mála náčelníků, který se bránil proti odstavení tradičních vládců z politické scény, byl princ Inyambo Yeta, syn krále (Litungy) z etnika Lozi. Zároveň se jednalo o jednoho z hlavních představitelů strany UNIP (pro srovnání viz články ve výzkumné části).

Závěr

Z historicko-politického kontextu Zambie můžeme vidět, že se jedná o velmi etnicky pestrou zemi. Od prvních let nezávislosti si sebou Zambie nese odkaz koloniálního dětství, ať už se jedná o rozdělení náčelnických území, nebo o snahu vypořádat se s koloniálními odkazy, kam spadají i náčelníci. Snaha o konsolidaci moci prvním prezidentem Kennethem Kaundou v duchu humanismu vedla k přehlížení etnického rozdělení země, a to později vedlo k oslabení pozice hlavní vládnoucí strany. Strana UNIP se ovšem konsolidovala a byl vytvořen jednostranický systém. Třetí demokratizační vlna a hospodářská krize na přelomu 90. let s sebou přinesla obnovení vícestranické politiky a vítězství MMD. Ústavní změny za vlády MMD do určité míry pokrývaly demokracii v zemi, která se může pyšnit tím, že v ní nebyly za celou dobu její existence od roku 1964 žádné velké ozbrojené konflikty. Alternace moci v roce 2011 přinesla dlouho očekávanou změnu, která ovšem za přihlídnutí k různým indiciím jako jsou zákazy tisku, stupňující se násilí v doplňovacích volbách atd., nemusí nutně znamenat krok ke zlepšení demokracie.

V tomto kontextu se pohybují náčelníci: ochránci tradičních hodnot, správci půdy a prostředníci mezi zájmy státu a občanů. Politické funkce jim byly sice v roce 1996 odebrány, respektive politické zájmy mohou být formulovány pouze vládním poradním orgánem House of Chiefs, ale náčelnická apolitičnost je do určité míry pouhou fasádou. Následující výzkumná část vysvětluje a na rešerši novinových článků dokazuje, že náčelníci do politického života patří.

3) Výzkumná část

Tato kapitola bude rozdělena do tří hlavních částí: přehled hlavních témat v tisku, výzkum a analýza (diskuze). V předchozích dvou kapitolách byl poskytnut teoretický základ ilustrovaný na konkrétním případě Zambie. Výzkum vychází z předpokladu, že náčelníci jsou majákem ve své komunitě, který určuje směr. V této práci bylo vysvětleno, že mají náčelníci širokou škálu funkcí. Patří mezi ně i funkce politické. V Zambii to platilo až do roku 1996, kdy museli náčelníci opustit politické strany. Vizí této práce je nabídnout výzkumnou metodu, kterou lze ověřit, že jsou náčelníci i přes svou apolitičnost stále politicky aktivní.

Metodologie výzkumu zahrnuje rešerši novinových článků, které byly vybírány na základě klíčových slov. V první řadě muselo být v titulku nebo názvu (případně pak v prvním odstavci) napsáno slovo „chief“¹⁸ (tedy „náčelník“). Ve všech zkoumaných obdobích dohromady se podařilo nalézt 190 článků, které toto slovo obsahovaly.

Předpoklad byl ten, že náčelníci se budou více veřejně vyjadřovat ohledně chystaných ústavních změn v roce 1996 a 2016. Tento předpoklad se ovšem potvrdil jen minimálně, a proto bylo nutné pozměnit sekundární selekci článků (první byla podle slova „chief“) a zároveň přidat další zkoumané období. Tímto obdobím byl rok 2011, kdy došlo ke změně vlády. Strana PF převzala po dvaceti letech moc od MMD.

Druhým kritériem pro výběr článků byla náčelníky¹⁹ explicitně vyjádřená preference k vládnoucí straně, či k osobě prezidenta (nebo kandidáta na prezidenta) z té strany. Případně jasně vyjádřené téma, které mělo politický charakter. V roce 1996 a 2011 se jednalo o stranu MMD. V roce 2015/16 se jednalo o stranu PF. Z užšího výběru dle tohoto kritéria zůstalo relevantních 108 článků.

Posledním kritériem byl výběr článků na základě specifických informací ohledně náčelníků. V článcích bylo zpravidla zmíněno, k jakému etniku patří, či z jaké oblasti náčelník pochází. Tím se vyloučily některé překrývající se články, tedy články zmiňující

¹⁸ Slovo „chief“ má v anglickém jazyce tu nevýhodu, že může znamenat také „vedoucí“, což bylo nutné taktéž odlišit.

¹⁹ Strany také mohly vyjadřovat svou podporu náčelníkům, což lze považovat za méně nosné kritérium, protože náčelník nemusel souhlasit s vyjádřením jejich podpory. Avšak v článcích bylo možno náklonost náčelníka ke straně poměrně snadno rozeznat.

totéž téma a tytéž náčelníky. Na základě zavedení tohoto kritéria zůstalo relevantních 41 článků, ve kterých je zmíněno místo původu náčelníka. To je pro tuto práci klíčové. Díky tomu se podařilo *pozitivní, negativní* nebo *neutrální* charakter vyjádření náčelníka srovnat se skutečnými výsledky voleb z jednotlivých provincií a tím analyzovat, jestli preference náčelníků ovlivňují voliče.

Předpokladem výzkumu je, že pokud se náčelník vyjadřoval ohledně politické strany (nebo ohledně kandidáta na prezidenta) pozitivně, v provincii, ve které působil, to znamenalo vítězství preferované strany, či kandidáta. Pokud se náčelník vyjadřoval negativně, strana ani kandidát, kteří byli předmětem negativního vyjádření, v dané oblasti nevyhráli. V případě neutrálního vyjádření byly výsledky blízké nerozhodnému stavu. Výsledky jsou zaneseny pro větší přehlednost do tří tabulek podle období výzkumu.

Proč je náčelník tak důležitým subjektem v politice vysvětluje například ve své práci z roku 2013 Kate Baldwin. Voliči vybírají stranu nebo kandidáta podle toho, koho zvolí náčelník. Činí tak čistě z ekonomických důvodů. Mnozí voliči vybírají kandidáta (do parlamentu, lokální vlády atd.) podle toho, jestli bude dobře vycházet s jejich náčelníkem. Od toho se odvíjí míra blahobytu, který se po volbách bude do jejich oblasti a etnika přesouvat díky dobrému vztahu zvoleného zástupce a náčelníka (Baldwin 2013: 794–795). Jedním ze zdrojů povědomí o náčelnické preferenci je tisk. Z něj se mohou občané dozvědět, koho náčelník preferuje, protože ne každý má k náčelníkovi přístup. Proto výzkum vychází z rešerše novinových článků.

V Zambii lze nalézt pestrou škálu tisku. Některý je vlastněn soukromě a některý státem. Pro tento výzkum posloužila dvě periodika z obou pólů, tedy provládní *Daily Mail* a opoziční *The Post*. V obou případech se jedná o periodika vycházející minimálně pět dní v týdnu. Wim van Binsbergen provedl rešerši novinových článků v Zambii v letech 1971–1972 a ve své práci zmiňuje limity výběru periodik. Podle něj ve vztahu k náčelníkům velmi záleží na místě, kde noviny vycházejí. Na národní úrovni lze předpokládat slabší frekvenci článků zmiňující náčelníky než na lokální úrovni, kde mají autoři článků k náčelníkům blíže. V případě této práce byla vybrána periodika vycházející a distribuovaná na národní úrovni. Důvodem byla omezená doba pobytu v Zambii. Dalším důvodem bylo, že selhal pokus získat novinové články v knihovně na Univeristy of Zambia, kde novinová sekce procházela

v době pobytu restrukturalizací. Kompletní sbírky Daily Mail a The Post byly dostupné pouze ve zpoplatněných Národních archivech²⁰.

Celkem se podařilo nashromáždit 190 článků po zavedení prvního kritéria. Druhé kritérium vyselektovalo přibližně polovinu, zbylo tedy 81 článků. Z nich zůstalo relevantních 41, a to po zavedení posledního kritéria zahrnujícího místo náčelnické působnosti. V následující části uvádíme přehled hlavních témat před zavedením druhého kritéria.

Přehled hlavních témat v tisku

Mezi hlavní témata novinových článků v obou periodicích lze zařadit na první místo politiku. Kroky stran v určitých otázkách, chování prezidenta, či peprné výroky politiků byly většinou předmětem titulních stran. Jak už bylo řečeno, pro tento výzkum bylo důležité najít v první řadě články spojené s náčelníky. Náčelníci byli obsahem novinových článků hned v několika kategoriích: *politika, územní a dynastické spory, tradiční záležitosti, tribalismus* a další. Některá témata rezonovala v mediálním prostředí delší dobu, a to především ta politická, která budou v následující části shrnuta. Prvním zkoumaným obdobím je měsíc před a po přijetí ústavní změny týkající se apolitičnosti náčelníků a nutnosti mít oba rodiče rodilé Zambijce pro kandidaturu na prezidenta.

The Post 1996, 22.4.–22.6.

Mezi nejvýraznější témata v The Post v tomto období bezpochyby patří otázka Barotselandu²¹. Jako první ve zkoumaném období vyjadřuje obavy ohledně ústavních změn „Barotselandská kulturní asociace (Barotse Cultural Association – BCA)“. Ústavní změna by podle nich mohla zabránit barotselandským aspiracím na prezidentského kandidáta (The Post 22.4.1996).

Obava z vyřazení kandidáta Barotselandu²² na prezidenta je odůvodněna v další zprávě, kde se autor zabývá budoucností Barotselandu, který podle všeho uzavřel dohodu o vzájemné podpoře se stranou UNIP, potažmo s Kennethem Kaundou, který se předchozích

²⁰ Ředitel archivářské sekce předpokládal, že budou články do konce roku 2019 dostupné v elektronické formě.

²¹ Vysvětleno ve druhé kapitole.

²² Za kterého byl obecně považován Kenneth Kaunda, ale v principu mohlo jít přímo o etnického Lozi.

27 let vlády o dohodu s Barotselnadem nezajímal (The Post 1.5.1996). Ústavní změna totiž zasahuje všechny, kdo nemají jasný status zambijského občanství. Barotseland je územím s nevyřešeným vztahem k centrální vládě, a proto se zvedá vlna kritiky proti přijímanému zákonu. Tudíž kromě Kennetha Kaundy zasahuje tento zákon i etnikum Lozi, které žije na území Barotselandu.

The Post se také věnuje tématu boje politických stran o voličské hlasy v Barotselandu. Barotseland totiž dlouhou dobu usiluje o plnou autonomii, či o zlepšení podmínek ve vztahu k centrální vládě Zambie. Před volbami²³ z toho pochopitelně vzniká politické téma. Podle autora článku se však nejedná pouze o devoluční snahy národu Lozi, ale jde o princip, který by měl stát vyslyšet v rámci debaty o přerozdělování peněz z centra do provincií (The Post 26.4.1996).

Z těchto článků je zřejmá snaha o propagaci zájmů Barotselandu, který hraje důležitou roli v zisku politických hlasů²⁴ v Západní provincii. Klání mezi stranami UNIP a MMD vyhrává UNIP v čele s Kennethem Kaundou, který s Barotselandem a jejich náčelníkem Inyambem Yetou uzavírá dohodu o vzájemné spolupráci. Nicméně ve všeobecné debatě ohledně současného statusu Barotselandu, který sice v roce 1964 uzavřel dohodu o připojení k Severní Rhodésii a o uznání výsadních práv v rámci Zambie, je považován za strůjce nesnází právě Kenneth Kaunda, který závazky, vyplývající z přijetí této dohody v roce 1964, během třiceti let vlády sám nenaplňoval.

Lobování za práva Barotselandu jsou v The Post poměrně častým jevem. Dalším příkladem pozitivního vztahu The Post a Barotselandu můžeme vidět v případě obsáhlého případu uvěznění zmiňovaného Inyamba Yety, náčelníka etnika Lozi a zároveň místopředsedy strany UNIP.

Inyambo Yeta se vyjádřil proti chystaným ústavním změnám, a to přímo proti článku ústavy na jehož základě nesmí být náčelníci stranicky aktivní. Podle jeho slov by měli o další existenci náčelníků rozhodnout sami jejich „poddaní“ („subjects“). Zástupci MMD, konkrétně národní sekretář Michael Sata, se odmítli o neústavnosti tohoto zákona bavit.

²³ V roce 1996 proběhly prezidentské i parlamentní volby 18. listopadu.

²⁴ V roce 1996 žilo na území Barotselandu 902 974 lidí (UNPO).

Podle Yety totiž tímto zákonem dochází k základnímu porušení ústavnosti, která by neměla specificky zmiňovat skupiny obyvatel, které se nesmí účastnit politiky (The Post 20.5.1996).

Hned další den se v The Post objevuje zpráva, že byl Inyambo Yeta zadržen policií a vyslýchán pro podezření z nabádání násilí v článku uveřejněném v novinách Times of Zambia (The Post 21.5.1996). Jen těžko si lze odmyslet politický kontext tohoto uvěznění v souvislosti s chystanou ústavní změnou. Inyambo Yeta byl zástupcem předsedy strany UNIP, tedy přímo zástupcem Kennetha Kaundy, a ten byl úhlavním sokem v prezidentských volbách znovu kandidujícímu prezidentovi Fredericku Chilubovi. Barotseland je dlouhodobě považován za baštu opozice, a to vůči de facto jakékoli vládě, která nehodlá vyjednávat o zisku autonomního statusu, nebo alespoň o uznání některých výhod pro Barotseland.

Lze předpokládat, že uvězněním jednoho z představitelů Lozijské královské rodiny Inyamba Yety si prezident Frederick Chiluba voliče z velmi etnicky homogenního regionu jako je Barotseland určitě nenaklonil. Nepřekvapí ani fakt, že v Daily Mail, tedy v provládních novinách, se o stejném případě uvěznění Inyamba Yety, nedočteme.

Téma uvěznění Inyamba Yety rezonuje ještě bezmála čtrnáct dní po jeho uvěznění 6.6.1996. Dva náčelníci z etnika Tonga a Ila (Jižní provincie) jsou pobouřeni uvězněním jejich kolegy Inyamba Yety. Vybízejí ke spojení sil všech náčelníků ve věci propuštění náčelníka Yety. Podle náčelníka Siamusondy MMD vymyslelo zákon o vyloučení náčelníků z politiky jen proto, že se jim nepodařilo dostat žádné do své strany. Uvěznění Yety jenom posílilo přesvědčení náčelníků aktivně se politiky účastnit (The Post 6.6.1996). Zde můžeme vidět příklad vyjádření podpory dvou náčelníků představiteli politické strany UNIP.

Daily Mail 1996, 22.4.–22.6.

Ve člancích Daily Mail je zřejmá snaha o propagaci vládní agendy a témata většiny článků nejsou shodná s články v The Post. Obecně jsou v Daily Mail náčelníci zmiňováni jen jako podpůrné hlasy pro kroky vlády, případně se náčelníci vyjadřují k projektům, které vláda v jejich oblasti realizovala. Existují ovšem i zajímavější výjimky, které si zde uvedeme.

Ve zprávě ze 17.5.1996 se dozvídáme, že je etnikum Lozi připraveno ke spolupráci s vládou v otázce rozvoje. Zástupci náčelníků (indunas) se zúčastnili v této věci workshopu.

V něm se podle zástupce mluvčí Litungy (indunas) vyjádřili silně proti participaci náčelníků na politice, protože by podle nich ztratili čest. Během workshopu se také rozhodlo o regionálních radách, které by měly být založeny ve všech provinčních centrech, kde by měli náčelníci doporučovat dva své zástupce reprezentující je v parlamentu. Náčelníci by také měli blíže spolupracovat s vládou na rozvojových plánech (Daily Mail 17.5.1996). Toto je příklad zcela protikladného vnímání otázky ústavního zákona optikou provládních novin.

Daily Mail dále pokračuje zprávou, že nařčení vlády ze strany etnika Lozi, ohledně přijetí nové ústavy, která podle nich postaví všechny obyvatele Barotselandu mimo aspirace na prezidentskou funkci, jsou lživé. Podle ministra informací (MMD) nemá garnitura Barotselandu panikařit, protože z politiky nebude nikdo vynechán. Současně ale říká, že Barotseland „neexistoval nikde na světě“. Barotseland existoval jako integrální součást Severní Rhodesie, a proto mu nebude právo na postavení kandidáta na prezidenta upíráno (Daily Mail 27.5.1996). To je v přímé kontradikci s názorem Barotské vlády a je to vnímáno jako příklad jasné politické provokace: ministr informací sice na jednu stranu Barotseland uklidňuje, ale zároveň ho uráží tím, že nikdy neexistoval.

Konečně se dostáváme k první zmínce ohledně Inyamba Yety, a to nepřímo, v souvislosti se zprávou, že Litunga vede našťvané Lozie do Lusaky. Procesí rozezlených Loziů v čele s Litungou Ilute Yetou, otcem uvězněného Inyamba Yety, jdou podpořit snahu o propuštění uvězněného viceprezidenta strany UNIP. Celá skupina také mobilizuje náčelníky a ostatní podporovatele z dalších provincií, aby vyjádřili solidaritu a podpořili Lozijskou pozici. V této věci se ještě angažuje bývalý ministr (UNIP), který apeluje na Fredericka Chilubu, aby přehodnotil přijatý ústavní zákon. Současně s tím říká, že je od MMD nefér očekávat, že UNIP vymění svého leadera strany (Kennetha Kaundu) za jiného kvůli tomuto zákonu (Daily Mail 6.6.1996).

Jako příklad vyjádření politické afiliace k jedné z politických stran může posloužit zpráva, ve které náčelník Choongo prohlásil, že by se sám nechtěl účastnit politiky, ale podpořil by jakoukoli „dnešní“ vládu (z kontextu jasně vyplývá, že myslí MMD), protože pozice náčelníků v životech jejich poddaných je zcela jasná. Náčelník mluvil se stálým

sekretářem²⁵ v Jižní provincii a ujistil ho, že v účasti na politice jsou skryta nebezpečí, a že netoleruje lidi, co za ním chodí a kážou mu o politice (Daily Mail 3.6.1996).

The Post 2011, 23.7.–23.9

Pro tento rok se budou zohledňovat pouze články z The Post²⁶. V roce 2011 došlo ke změně politického vedení země a k moci se dostala strana PF v čele s prezidentem Michaelem Satou. Změna ve vládě je pro tento výzkum také zajímavým obdobím, protože můžeme sledovat podporu náčelníků vyjádřenou stranám explicitně přímo v období před volbami. Rešerše článků je datována přesně dva měsíce před samotnou prezidentskou volbou až do zvolení Michaela Saty.

Náčelník Chisunka odmítl rozdat obilí před volbami. Odůvodňoval to tím, že nehodlá spojovat dodávky obilí s politickou afiliací k jedné ze stran usilujících o prezidentský post. Také prohlásil, že čeká, až mu vláda vydá stejné množství obilí jako ostatním náčelníkům z jeho etnika a ujistil občany, že obilí je u něj zatím v bezpečí (The Post 19.9.2011).

Na jednu z hlavních ceremonií Umutomboko²⁷ v provincii Luapula dorazila delegace PF, a to přímo za náčelníkem Mwatou Kazembe (The Post 1.8.2011), což by se dalo považovat za účelnou návštěvu PF kvůli podpoře náčelníka. Následující zpráva je poněkud odlišného charakteru, když oznamuje, že stejný náčelník dal osm kol²⁸ zástupcům MMD, aby mohli v jeho náčelnictví distribuovat letáky (The Post 10.8.2011). K celkovému ambivaletnímu politickému postoji náčelníka Mwaty Kazembe přispívá poslední zpráva, která informuje o jeho agitaci na podporu strany PF (The Post 20.8.2011). V tomto případě bylo těžké určit, koho náčelník podporuje, a proto byl zahrnut do neutrální kategorie.

V souvislosti se ztrátou podpory v centrální provincii prezident Banda pohrozil náčelníci Nkomeshya z etnika Soli, že bude sesazena. Náčelníci brání Solijská kulturní

²⁵ Člen vládnoucí strany zodpovědný za správu provincie (asi jako český hejtman).

²⁶ Jak už bylo zmíněno, rok 2011 byl přidán a vybrán až po nasbírání a rešerši článků z prvních dvou období. Články se autorovi práce podařilo sehnat korespondenčně s pomocí knihovníka Lucksona Chombely z University of Zambia. Články z provládního Daily Mail nebyly v knihovně UNZA dostupné.

²⁷ Každé etnikum má alespoň jednou za rok oslavnou ceremonii. Podobně jako ceremonie Kuomboka u etnika Lozi.

²⁸ Bicyklů.

asociace, protože by neměla být trestána jen za odklonění podpory od MMD (The Post 5.9.2011).

The Post 2015/16, 5.12–5.2.

S postupem času můžeme vidět, že se charakter článků mění. Politická témata jsou stále primárním obsahem článků, ale začíná se více objevovat téma etnicity, tribalismu a násilí páchaného členy politických stran. The Post navíc vstupuje do posledního roku publikování, než bude daňovým úřadem v roce 2017 zakázán. V tomto roce také probíhají volby (jak do Národního shromáždění, tak prezidentské), ve kterých obhájí mandát prezident Edgar Lungu z PF.

Náčelník Kathumba (Chewa etnikum) odsuzuje příznivce PF za útok na Wyntera Kabimbu. Generální sekretář Duhové koalice (jedna z menších politických stran), byl (slovně) napaden v živém vysílání rádia příznivci PF. Náčelník Kathumba se vyjádřil na jeho podporu, protože by každý zástupce politické strany měl mít podle ústavy stejné právo na to, vybrat si platformu pro sebezprezentaci a vyjadřovat se tam podle libosti. Náčelník Kathumba se obecně vyjadřuje k nutnosti vzájemného respektu mezi politiky a zvláště pak zdůrazňuje pohoršení nad politiky („členy parlamentu“), kteří si kupují hlasy mladých voličů třeba tak, že jim kupují alkohol a ti pak útočí na podporovatele jiných stran. Nikoho konkrétního však nejmenuje (The Post 5.12.2015). Tato zpráva nebyla zahrnuta do výzkumu, neboť jsou předmětem výzkumu vždy pouze parlamentní strany. Duhová koalice nezískala v srpnových volbách 2016 ani jedno místo v parlamentu.

Náčelník Madzimawe a další náčelníci jsou zklamaní z kroku parlamentu, který přijal zákon, díky kterému vznikla „Arts, culture, heritage commission“, což nebylo s náčelníky konzultováno. Náčelníci dokonce sepsali petici prezidentovi proti přijetí tohoto zákona. Tato komise, pod vedením Ministerstva turismu, by podle všeho zasahovala do kompetencí dvou ze tří institucí v rámci Ministerstva pro náčelníky a tradiční záležitosti, kam patří kromě House of Chiefs také rada pro Národní muzeum a Komise pro národní dědictví. Hlavním argumentem náčelníka je, že nerozumí, proč byl tento zákon přijat v tajnosti a proč nebyl s náčelníky konzultován (The Post 26.12.2015).

Někteří náčelníci vyjadřovali podporu prezidentovi, protože prostě neměli na výběr. Takovým příkladem je Náčelník Singani (etnikum Tonga), který o sobě prohlásil, že je pouhá loutka pro rozvoj. Singani si stěžuje, že z důvodu nedostatku rozvoje v oblasti, kterou

spravuje, mu nezbyvá jiná možnost než být loutkou těch, kdo mají moc nad národními zdroji (The Post 4.12.2015.) Protože v tomto článku náčelník přímo jmenuje prezidenta Edgara Lungu, byl zařazen do výzkumu jako podporovatel PF.

Zajímavým etnický laděným komentářem přispěl do mediálního prostoru ministr informací Kambwili (PF), který prohlásil, že „Jižané“ by nemohli volit Ježíše, pokud by byl členem jiné strany (než UPND). Ministr informací narážel na to, že jižní region země už od roku 2001 nevolil nikoho jiného než UPND. Po referenci na Ježíše si Kambwili ještě přisadil, že kdyby vzal kámen z Jižní provincie a udělal z něj poslance za UPND, Jižané by mu hodili hlas (The Post 12.1.2016). To vedlo k lavině reakcí, z nichž je komentář náčelníka Nalumbamby, který zkrátka řekl: „PF může jít do háje“, tím nejvýraznějším (The Post 19.1.2016).

Daily Mail 2015/16, 5.12.–5.2.

Ze zpráv v Daily Mail je čitelný stupňující se tlak na potenciální voliče. Téměř každý den se můžeme dočíst, jak prezident Edgar Lungu nabádá (voliče, náčelníky, poslance atd.) k tomu, aby se Zambijci vyhýbali etnický laděným komentářům. Lze se domnívat, že prezidentovi etnické napětí v zemi vyhovuje. Navenek působí jako uklidňující faktor, ale ve skutečnosti je jeho kampaň v provinciích v plném proudu.²⁹ Náčelníci jsou v Daily Mail vyobrazováni pouze jako hodnotitelé dobře odvedené práce vlády. Případně jsou náčelníci vyzýváni ke spolupráci s vládou.

Mezi příklady podpory PF a prezidenta Lungu můžeme zařadit náčelníka Sinazongwe, který je spokojen s tím, jak se vláda prezidenta Lungu prezentuje v jeho oblasti. Proto by rád pojmenoval ulici Bottom Road podle něj (Daily Mail 13.12.2015), nebo zprávu, že vláda začne brzy stavět tři paláce ze 33 pro náčelníky z Jižní provincie. Konkrétně pro náčelníky Mwenda, Choonga a Chona. Vláda se chystá postavit celkem 233 paláců pro všechny náčelníky po celé zemi (Daily Mail 14.12.2015).

²⁹ To dokazují články tištěné každý týden na vložené dvoustránce zhruba v polovině novin, na kterých je prezident pokaždé v jiné oblasti. Bylo by zajímavé najít přepisy jeho proslovů v jednotlivých oblastech a zhodnotit jejich charakter, ale na to v této práci není prostor.

Náčelníci jsou vybízeni k partnerství s vládou. Ministr z oblasti Copperbeltu vyzývá náčelníky, aby nadále spolupracovali s vládou v rámci implementací národních rozvojových programů (Daily Mail 6.12.2015).

Jeden z mála pokusů o vyvážení pochlebovačného charakteru článků v podání náčelníků vůči vládě PF se objevuje ve zprávě ke konci zkoumaného období. Náčelník Mumena (Kaonde etnikum, Solwezi) vyjadřuje znepokojení nad nově přijatým územním zákonem, který je v rozporu s agendou vlády, která slibuje decentralizaci. Ke konci článku se pak ale objevuje i chvála prezidenta Lungu, který je podle náčelníka „pravý vůdce“ (Daily Mail 15.1.2016).

Závěr

V předchozí části byla uvedena některá témata, která byla pro jednotlivá zkoumaná období nejvíce charakteristická. Pro přehlednost byla vybrána jako stěžejní pouze politická témata, protože ostatní témata byla příliš zkratkovitá. Rok 1996 byl rokem přijetí ústavních změn, které vzbuzovaly obavy u etnika Lozi zastoupeného v regionu Barotseland v Západní provincii. Uvěznění jednoho z činovníků strany UNIP a zároveň náčelníka Inyamba Yety, bylo završením éry náčelníků, jakožto zástupců jednotlivých etnik v zambijské stranické politice. Demokracie v Zambii utrpěla později v tomto roce tím, že strana UNIP bojkotovala volby. V roce 2011 došlo po dvaceti letech ke změně ve vládě. MMD předala moc PF v čele s prezidentem Satou, který vyhrál na úkor bývalého prezidenta Rupiaha Bandy. V roce 2016 došlo k dalšímu přijetí ústavních změn. Byl přijat zákon o navýšení počtu míst v House of Chiefs ze 30 na 50. Obecně se debata ohledně ústavních změn nijak zvlášť v novinových článcích neprojevovala. Můžeme ovšem zaznamenat rostoucí trend ve využívání etnicity jako prostředku k boji proti politickým oponentům. K nejistotě ohledně demokratické budoucnosti Zambie přispívá fakt, že opoziční noviny The Post byly v roce 2017 vládou zrušeny.

V následující části budou zobrazeny výsledky výzkumu ve třech tabulkách podle období rešerše článků. První tabulka se liší od ostatních v tom, že se v roce 1996 jedna ze dvou hlavních politických stran neúčastnila na protest voleb. Proto nám poslouží k porovnání s výroky náčelníků výsledky voleb z jednotlivých provincií jinak. Tam, kde byla účast menší než 40 % můžeme předpokládat, že došlo k bojkotu voleb členy

zkoumaných etnik (u kterých se náčelníci o vládnoucí straně vyjadřovali negativně), protože zkrátka neměli koho volit.

Analýza

Tabulka č. 1 – srovnání preference náčelníků a výsledků parlamentních voleb v roce 1996

provincie	volební okrsek	náčelníkem vyjádřená preference (MMD)	vítězná strana	% hlasů pro vítěznou stranu	volební účasť
Centrální provincie	Serenje	pozitivní	MMD	62 %	61 %
Jižní provincie	Gwembe	negativní	MMD	52 %	63 %
	Monze	pozitivní	MMD	75 %	60 %
	Kalomo	negativní	MMD	49 %	54 %
Severozápadní provincie	Zambezi	negativní	MMD	66 %	80 %
Východní provincie	Chipata	negativní	MMD	61 %	73 %
Západní provincie	Sesheke	negativní	Agenda for Zambia	41 %	66 %

Zdroj: Constituecny-level Election Archive (CLEA), The Post, Daily Mail

Tabulka č. 2 – srovnání preference náčelníků a výsledků parlamentních voleb v roce 2011

Provincie	Volební okrsek	Náčelníkem vyjádřené preference (MMD)	Vítězná strana	% hlasů pro vítěznou stranu
Luapula	Mansa	negativní	PF	61 %
	Kawambwa	neutrální	PF	64 %
Lusaka	Chongwe	negativní	PF	32 %
	Kafue	negativní	PF	34 %
Východní provincie	Chipata	neutrální	MMD	54 %
	Nyimba	negativní	MMD	56 %
	Chadiza	negativní	MMD	62 %

Zdroj: Constituecny-level Election Archive (CLEA), The Post, Daily Mail

Tabulka č. 3 – srovnání preference náčelníků a výsledků parlamentních voleb v roce 2016

Provincie	Volební okrsek	Náčelníkem vyjádřené preference (PF)	Vítězná strana	% hlasů pro vítěznou stranu
Centrální provincie	Chisamba	negativní	UPND	61 %
	Itezhi-tezhi	negativní	UPND	82 %
	Serenje	negativní	MMD	45 %
Copperbelt	Lufwawyama	pozitivní	UPND	57 %
	Masaity	pozitivní	PF	53 %
Jižní provincie	Choma	pozitivní	UPND	86 %
	Kalomo	pozitivní	UPND	55 %
	Namwala	negativní	UPND	88 %
	Pemba	2 negativní	UPND	92 %
	Sinazongwe	2 pozitivní	UPND	81 %
Luapula	Mansa	neutrální	PF	87 %
Severozápadní provincie	Kabompo	negativní	UPND	74 %
	Mwinilunga	pozitivní	UPND	92 %
	Solwezi	2 pozitivní	UPND	76 %
		neutrální		
Východní provincie	Chadiza	negativní	PF	49 %
	Chipata	4 pozitivní	PF	56 %
		negativní		
	Petauke	neutrální	PF	66 %
Západní provincie	Mufumbwe	negativní	UPND	41 %
	Nalolo	negativní	nezávis.	34 %

Zdroj: Constituency-level Election Archive (CLEA), The Post, Daily Mail

Shrnutí analýzy

Výše uvedené tabulky znázorňují vztah mezi náčelníky, voliči a politickými stranami. Primárním záměrem výzkumu je dokázat vliv náčelníků na rozhodování voličů. Naší hypotézou je: 1. *náčelníci vyjádřením podpory politickým stranám (kandidátům na prezidenta) ovlivňují mínění ve svém etniku (v oblasti jejich působnosti)*, která se po součtu všech preferencí potvrzuje. Ze 41 případů (článků) je dvacet shodných se stanovenou hypotézou, ale po odečtení neutrálních hlasů je výchozí hodnota o pět nižší. Tudíž ze 36 případů se 20 shoduje hypotézou a tu tak můžeme považovat za velmi slabě platnou.

V tabulkách jsou znázorněny v prvním sloupci provincie, ve kterých náčelníci žijí. Ve druhém sloupci jsou vyobrazeny konkrétní volební okrsky, které spadají na území jejich působnosti³⁰. Ve třetím sloupci jsou znázorněny preference náčelníků vůči vládnoucí straně ve zkoumaných obdobích označené buď *pozitivní* nebo *negativní*. V tomto sloupci můžeme také nalézt slovo *neutrální*, kdy byl charakter článku nejednoznačný, nebo byl náčelník smírlivý ke všem politickým stranám; číslem je uveden počet vyjádření v dané oblasti, je-li vyšší než jedna. Čtvrtý sloupec vyobrazuje vítěznou stranu v prvních parlamentních volbách po zkoumaném období. Nejdelší časový interval mezi zkoumaným obdobím a parlamentními volbami byl pět měsíců (1996). Posledním sloupcem³¹ je procento hlasů pro vítěznou stranu v daném okrsku. Procenta hlasů byla extrahována z databáze Norwegian Centre for Research Data.

Pro úplnost jsou zde zobrazeny výsledky parlamentních voleb v jednotlivých letech podle provincií:

³⁰ Pokud nebyl v článku zmíněn přímo volební okrsek, byla porovnána mapa okrsků s adresou náčelnického paláce, případně s místem, kde se koná každý rok ceremonie daného etnika.

³¹ V první tabulce je přidán ještě jeden sloupec, který bude vysvětlen v bližší analýze výsledků.

Tabulka č. 4 – výsledky parlamentních voleb rok 1996

provincie	% hlasů vítězné strany MMD
Centrální	50 %
Copperbelt	70 %
Jižní	56 %
Luapula	70 %
Lusaka	64 %
Severní	63 %
Severo-západní	44 %
Východní	62 %
Západní	44 %

Zdroj: EISA, African Democracy Encyclopaedia Project

Tabulka č. 5 – výsledky parlamentních voleb rok 2011

provincie	% hlasů PF	% hlasů MMD	% hlasů UPND
Centrální	28 %	40 %	21 %
Copperbelt	68 %	12 %	4 %
Jižní	4 %	2 %	42 %
Luapula	74 %	4 %	1 %
Lusaka	56 %	22 %	11 %
Severní	64 %	10 %	1 %
Severo-západní	11 %	50 %	36 %
Východní	19 %	78 %	3 %
Západní	23 %	2 %	28 %

Zdroj: ZambianEye, UNZA, Lighton Phiri

Tabulka č. 6 – predikce výsledků parlamentních voleb 2016

provincie	předpokládaný počet hlasů pro PF v roce 2015	předpokládaný počet hlasů pro UPND
Centrální	42 %	53 %
Copperbelt	72 %	24 %
Jižní	7 %	90 %
Luapula	83 %	11 %
Lusaka	61 %	36 %
Severní	77 %	17 %
Severo-západní	11 %	85 %
Východní	65 %	25 %
Západní	16 %	80 %

Zdroj: Zambian Eye, UNZA

Tabulka č. 7 – reálné výsledky parlamentních voleb 2016 podle zisku stran

strana	zisk % celkem	reálný zisk % celkem ve volbách 2016
PF	47,9 %	42 %
UPND	52,1 %	41,7 %

Zdroj: UNZA projection, Electoral Commission of Zambia

Analýza výsledků tabulky č. 1

Specifikum analýzy volebních výsledků v období parlamentních voleb v roce 1996 spočívá v tom, že hlavní opoziční strana UNIP bojkotovala volby. To značně zneprůjemnilo voličům výběr politických stran. Kdyby se strana UNIP účastnila voleb do parlamentu, zřejmě by prohrála, ale lidé v námi zkoumaných okrscích by ji mohli volit, což by napomohlo ověření hypotézy. Z tohoto důvodu byl zaveden (jen v tomto případě) další sloupec, ve kterém je zobrazeno procento volební účasti v daném okrsku. Premisa zde byla taková, že pokud je účast nižší než 30 % a náčelník nepreferoval MMD, lidé v jeho okrsku zkrátka nešli volit, protože chtěli volit UNIP. Tento předpoklad se nepotvrdil: přes negativní postoj náčelníků ohledně MMD, nejenže účast nebyla nižší než 30 %, ale dokonce byla vyšší než 50 %. Z toho se dá usuzovat, že možnost jít volit ve sledovaných okrscích se ukázala jako dostatečně lákavá, a tak ve čtyřech ze sedmi případů MMD vyhrálo, navzdory negativnímu vyjádření náčelníka vůči MMD.

Z pěti zkoumaných provincií můžeme vidět, že jasně vyhrálo MMD, kromě Západní provincie (oblast Shesheke, což je volební okrsek, ve kterém žije etnikum Lozi). Vítězství MMD se 60³² % byl celkový výsledek voleb v roce 1996. Za první MMD se umístila strana National Party (NP) se pouhým ziskem 7,2³³ %. Hypotéza je zde ověřena ve třech případech ze sedmi, tudíž nebyla v období výzkumu potvrzena.

Analýza výsledků tabulky č. 2

³² Zdroj: EISA

³³ Zdroj: African Election

Druhé zkoumané období je specifické v tom, že se podařilo získat pouze články z převážně opozičního The Post. Tudíž je výrazně pokřivena neutralita charakteru článků, kterou mělo zajistit zahrnutí vládního i opozičního periodika. Nicméně v kontextu prvního zkoumaného období, kdy se opoziční strana UNIP nezúčastnila voleb, se může jednat v celkovém hodnocení o relativní vyvážení sil vlády a opozice.

Z výsledků tabulky č. 2 je evidentní, že se hypotéza začíná potvrzovat. Všeobecně negativní charakter vyjádření náčelníků dokreslují dva neutrální případy. MMD nebyla preferována ani jednou, a přesto zvítězila ve dvou případech (ve třetím případě byla preference neutrální). PF zvítězila ve třech případech a to znamená, že se hypotéza potvrzuje až v roce 2011, tedy o 15 let později. PF v těchto parlamentních volbách vyhrála ale pouze se 38,25³⁴ %, jen těsně před MMD s 33,56³⁵ %.

Analýza výsledků tabulky č. 3

V tabulce č. 3 můžeme pozorovat největší počet případů. Celkový charakter vyjádření vůči vládnoucí straně je vyrovnaný. Ovšem ve 12 případech z 19 vyhrála volby v daném okrsku UPND. Západní provincie (Barotseland, etnikum Lozi) opět nezklamala, protože dva okrsky volí jinou než vládnoucí stranu, ve shodě s negativním postojem náčelníků. Hypotéza je na větším množství případů výzkumu v letech 2015/16 potvrzena, kdy z 27 (včetně tří neutrálních) případů je 15 v souladu s hypotézou.

Ve volbách obhájila pozici nejsilnější strana PF se ziskem 51 % před druhou UPND se ziskem 37 %. Na prezidentském postu se však málem neudržel kandidát PF prezident Lungu³⁶ se ziskem velmi těsné nadpoloviční většiny hlasů 50,3³⁷ %. Protikandidát Hakainde Hichilema (UPND) získal 47,6 % hlasu a soudně napadl výsledky voleb, které podle něj byly zmanipulované. K tomu přispěl fakt, že se s vyhlášením výsledků čekalo poměrně dlouho (BBC 19.7.2016).

³⁴ Zdroj: African Election

³⁵ Zdroj: African Election

³⁶ Úřadující prezident Lungu byl poprvé zvolen v lednu roku 2015. Volby se konaly po smrti Michaela Saty (PF) 28. října 2014. Zajímavým faktem je, že na přechodné období dvou měsíců se stal prezidentem z postu viceprezidenta (tzn. že nebyl přímo zvolen) Guy Scott. Byl tak jediným ne arabským bělošským prezidentem v subsaharské Africe od konce Apartheidu.

³⁷ Zdroj: Zambia National Assembly

V následující části budou analyzovány výsledky parlamentních voleb napříč provinciemi ve sledovaných obdobích (1996, 2011 a 2016).

Analýza výsledků tabulky č. 4

V tabulce č. 4 jsou zobrazeny výsledky pouze vítězné MMD, protože v parlamentních volbách v roce 1996 měla nejvíce hlasů ve všech provinciích. Z počtu procent můžeme vidět, že nejslabší podporu měla v Západní, Severo-západní a Centrální provincii. Západní provincie tedy opět potvrdila roli provincie podporující opoziční strany.

Když srovnáme procentuální výsledky voleb z provincií s mapou Zambie, můžeme tvrdit, že západ a severozápad země byl v té době baštou UNIP, případně jiných stran. Největší podporu mělo MMD v provinciích Luapula, Copperbelt a Severní, tedy hlavně severo-východní část země. Jižní a centrální část země také vykazovala větší míru podpory u MMD, ale ne nijak zásadně vysokou. Lze tedy tvrdit, že oblast Barotselandu s etnikem Lozi, stálo společně s etniky severozápadu proti koalici Bembům ze severovýchodu a Tongům z jihu. Jak se tento stav změnil ve volbách v roce 2011 si ukážeme níže.

Analýza výsledků tabulky č. 5

Tabulka č. 5 nabízí pohled na rozmělnění hlasů mezi tři hlavní strany PF, MMD a UPND. Strana UPND je uvedena z toho důvodu, že se v příštích volbách stane hlavní opoziční stranou na úkor MMD. MMD obecně v těchto volbách ztratila, oproti jednoznačnému vítězství v roce 1996 (60,8³⁸ %) získala 33,56³⁹ %. PF v těchto volbách vyhrála a k moci se tak po 20 letech dostala další opoziční strana (po MMD v roce 1991).

Copperbelt, Jižní provincie a Severní provincie, bývalé hlavní bašty MMD, odklonily svou podporu ke stranám PF a UPND. V případě Copperbeltu je to skokový rozdíl téměř o 50 %. I sedm případů z tabulky č. 2 ukazuje, že vztah náčelníků vůči MMD nebyl ani jednou pozitivní. Obecně tedy lze vysledovat rostoucí nálady, které MMD staví na druhou a brzy dokonce na třetí kolej.

³⁸ Zdoj: EISA

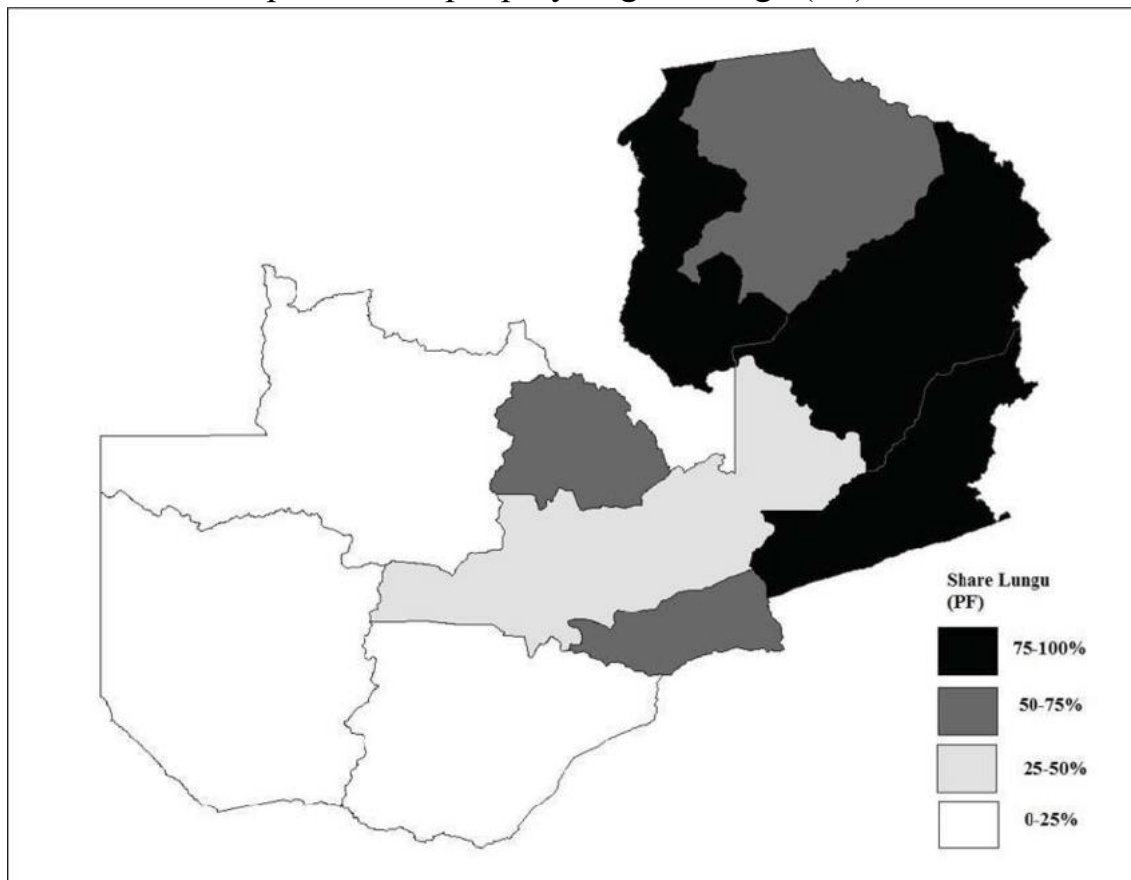
³⁹ Zdoj: African Election Database

Analýza výsledků tabulky č. 6 a 7

V tabulce č. 6 jsou dva sloupce. První sloupec znázorňuje předpokládaný zisk hlasů strany PF a druhý předpokládaný zisk hlasů UPND. Jedná se o projekci založenou na předpokladu, že v roce 2016 bude mírně nižší voličská účast než v roce 2011. Tabulka říká, že za příhodné konstelace voličských nálad by mělo dojít k vítězství UPND. Zisky hlasů UPND by měly narůst především v Jižní a Severo-západní provincii. To se potvrzuje v tabulce č. 3, kdy převažují v obou těchto provinciích pozitivní vyjádření ohledně UPND.

Reálné výsledky v tabulce č. 7 však ukazují, že v roce 2016 vyhrálo PF s rozdílem necelého jednoho procentního bodu. Pro ilustraci zisků hlasů stran v jednotlivých provinciích slouží obrázek č. 2, který ovšem neznázorňuje výsledky parlamentních voleb ale prezidentských. Bohužel, kvůli nedostatku dat, nebylo možné najít podíly hlasování v parlamentních volbách podle provincií. Prezidentské volby sice nejsou předmětem výzkumu, ale mohou posloužit pro základní orientaci a doplnění analyzovaných dat.

Obrázek č. 2: Mapa voličské podpory Edgara Lungu (PF) ve volbách 2016

Zdroj: Goldring et. Al

Shrnutí

Poslední výzkumná část ukazuje, že jsou náčelníci, tribalismus a etnicita velmi silným tématem v politickém prostředí Zambie. K ověření těchto hypotéz slouží rešerše novinových článků. Novinové články de facto fungují jako prostředek k ovlivňování veřejného mínění. Náčelníci v Zambii musí být podle ústavního zákona z roku 1996 apolitičtí. I přes to ale výzkum ukazuje jen slabou korelaci mezi výsledky voleb a preferencí náčelníků. Rešerše novinových článků byla vymezena třemi hlavními kritérii: 1. novinový titulek musel obsahovat slovo „chief“⁴⁰; 2. zpráva musela obsahem vypovídat o podpoře konkrétní strany; 3. muselo být uvedeno (dohledatelně), z jaké oblasti, etnika a provincie náčelník pochází.

Výzkum článků z obou periodik vytváří základ pro ověření, jestli mají náčelníci vliv na politické preference voličů. Autor práce si je vědom úskalí, která takto zvolený výzkum obnáší. V první řadě nemůžeme nikdy stoprocentně vyloučit, že se náčelníci v tisku na národní úrovni vyjadřují jinak, než když mluví se svými soukmenovci na úrovni komunity. Pokud ale vezmeme v potaz, že jsou noviny k dostání na většině míst Zambie, tak lze předpokládat, že si i tak výroky náčelníků mohlo přečíst dostatečné množství lidí, a tudíž by tento faktor nemusel hrát až takovou roli. Za druhé si je autor práce vědom, že vybraná období nejsou dostatečně dlouhá, aby se dalo s jistotou říct, že náčelníci nezměnili v průběhu času názor v podpoře určité strany. Náčelníci sice patří do jednoho etnika, ale území etnika může zasahovat i do jiných volebních okrsků. Nejdůležitějším nedostatkem v tomto výzkumu je malý počet případů a relativně složitý výběr dle výše uvedených tří kritérií. Obzvláště výběr podle druhého kritéria „zpráva musela obsahem vypovídat o podpoře konkrétní strany“, byl složitý a více než polovinu zredukoval vybrané články. V neposlední řadě mohou existovat skryté proměnné, které názor voličů ovlivňují.

⁴⁰ „Chief“ může mít v angličtině význam „vedoucí“ (jako v případě „chief of staff“), což bylo nutné rozlišit od tradičních „náčelníků“.

Závěr

Cílem této práce bylo zmapovat politický vliv náčelníků v současné Zambii. Jako hlavní prostředek ke zmapování byly vybrány tiskové zprávy ze dvou periodik, které byly následně analyzovány. Částí, která nastavila limity našeho zkoumání rozklíčováním základních parametrů etnicity a charakterizovala vývoj stranického systému v Zambii, byl historicko-politický vzhled. Teoretická část byla věnována neutřelým způsobům, jak vysvětlit modernitu v subsaharské Africe a zároveň poskytla informace o nejdůležitějších konceptech náčelnictví.

Hlavním sdělením práce je, že na etnicitu v subsaharské Africe záleží. V úvodu byl uveden citát jednoho z obyvatel Siavongy a jeho tvrzení je jedním příkladem z mnoha, který potvrzuje fakt, že etnicita je nezanedbatelný faktor politických motivací. Mr. Tembo měl pravdu, neboť v prezidentských volbách podle obr. č. 2 vykazuje Jižní provincie pouze minimální podporu prezidentu Lungovi za PF.

Mimo jiné jsme v této práci také vycházeli z předpokladu Kate Baldwin, že s poklesem náčelnických funkcí a pravomocí klesá i úroveň demokracie. Tento předpoklad jsme empiricky neověřovali, ale z rešerše literatury lze vysledovat určité náznaky, které tento předpoklad minimálně nevyvracejí.

Shmuel Eisenstadt tvrdí, že mezi hlavní nositele modernity, kterou lze do určité míry chápat jako formu demokratizace, patří mimo jiné politické strany. V politických stranách mohli až do roku 1996 figurovat náčelníci. Náčelníci jsou nedílnou součástí africké společnosti, a zvláště v Zambii hrají důležitou roli. Zastávají několik funkcí najednou a jsou důležitou spojkou mezi snahou vlády implementovat agendu a lokální komunitou prosazující svoje zájmy. Nestranickost náčelníků znamenala zásah do demokratických svobod a omezila funkci prosazování zájmů komunit spjatých s náčelníky. Náčelníci tak museli najít nové cesty, jak by zájmy komunity (ale jistě i svoje) v politice prosazovali. Vyjadřování se v národním tisku může být jednou z těchto cest.

První a poslední vybraná období výzkumu rok 1996 a rok 2016 jsou zároveň obdobími, ve kterých můžeme vidět úpadek demokracie. V roce 1996 byla účelově změněna ústava, aby bylo zamezeno kandidatuře na prezidenta opozičnímu kandidátovi. Na protest se hlavní opoziční strana nezúčastnila voleb a tím pádem byla legitimita voleb zpochybněna.

V roce 2016 proběhly volby prezidenta v duchu těsného vítězství obhájce pozice Edgara Lungu za PF před kandidátem strany UPND Hakainde Hichilemou. Výsledek voleb byl sice u soudu napaden, ale později byl potvrzen. V roce 2017 došlo k zákazu publikování The Post. Podle zákulisních informací se Hakainde Hichilema stal obětí útoku vládou iniciovaného útoku, který málem nepřežil. Také se stupňuje násilí mezi příznivci politických stran během doplňovacích voleb. To vše v kontextu toho, že si Edgar Lungu přeje pokračovat jako prezident i ve třetím volebním období, což je v rozporu s ústavou, neboť byl zvolen prezidentem již dvakrát (2015 a 2016).

Rešerše novinových článků a metoda výzkumu, které zde uvádíme, jsou způsob, jak je možné ověřovat náčelnickou aktivitu v politice, aniž by náčelníci směli být politicky aktivní. Tento unikátní přístup výzkumu nabízí relativně pestrou škálu využití. Teoreticky by se tak daly vysvětlit jevy jako je nepředvídatelná fluktuace voličské podpory napříč jednotlivými provinciemi v Zambii. Pochopitelně by k tomu bylo zapotřebí mnohem větší množství dat a přesnější informace o dosahu náčelnického vlivu na území jejich působnosti.

Tato práce si nenárokje prvenství v tom, že by jako první zdůrazňovala význam etnicity v Zambii. Spíše se snaží zviditelnit vliv náčelníků na politiku a jejich napojení na politické strany. Že etnicita hýbe voličskými preferencemi během prezidentských voleb je v subsaharské Africe téměř fenomén. Tato práce přináší pohled na volby, které se mohou zdánlivě jevit jako méně důležité. Parlamentní volby jsou úzce spjaty s lokální politikou. Lokální politika je zase úzce spjata s náčelníky, kteří jsou úzce napojeni na svou komunitu a etnikum. Pokud se ale politikům na lokální úrovni podaří na svou stranu získat tamního náčelníka, může tak ovlivnit voličské preference v dané oblasti? Vztah lokálních politiků, potažmo budoucích poslanců, s náčelníky se jeví jako logická úvaha pro vytvoření výzkumného modelu.

V této práci byla ověřena hypotéza, že *náčelníci vyjádřením podpory politickým stranám (kandidátům na prezidenta) ovlivňují mínění ve svém etniku (v oblasti jejich působnosti)*. Sice byla tato hypotéza ověřena jen slabě a autor práce znovu podotýká, že se jedná pouze o malý vzorek dat, ale minimálně jako orientační hypotéza může ve smyslu dalšího zkoumání etnicity v Zambii posloužit.

To nás přivádí k problematice aplikovatelnosti výzkumné metody na jiných zemích subsaharské Afriky. Dle názoru autora této práce, by musela být nejprve tato jednoduchá

metoda ověřena na případu Zambie s mnohem větším počtem dat. Teprve potom by mělo smysl hledat země v subsaharské Africe, nebo v jakémkoli jiném regionu s podobně funkčním systémem náčelníků a vlivem etnicity, které by měly podobné administrativní členění, jako v případě Zambie, která ho zdělila z dob kolonialismu.

Tato práce se také v poslední části věnuje proměně podpory politickým stranám napříč jednotlivými provinciemi v období parlamentních voleb. Zajímavé by bylo srovnání podpory jednotlivých provincií případně okrsků během voleb parlamentních, s podporou provincií během prezidentských voleb. Liší se výsledky u jednotlivých voleb jen minimálně, nebo jsou rozdíly velké? V prezidentském systému, jakým je Zambie, pochopitelně hrají primární roli volby prezidentské. Volby do Národního shromáždění však mohou posloužit ke snazší detekci podpory odvíjející se od etnického rozložení země.

Po zvážení všech výše zmíněných argumentů můžeme tvrdit, že náčelníci mají v Zambii poměrně silnou roli. K jejich funkcím mediátorů, soudců, ochránců tradic, správce půdy a mnohým dalším patří bezpochyby i funkce politická. Tyto funkce dohromady zaručují, že instituce náčelnictví je nedílnou součástí občanské společnosti, která zase patří mezi hlavní přenašeče modernity. Modernita je spojována s demokratizací, a tudíž můžeme říct, že omezování pravomocí náčelníků vede k deprivaci demokracie. To se slučuje s názorem Kate Baldwin. Výzkum uvedený v poslední části měl pak funkci jistého kompasu, kudy se teoreticky vydat při snaze vystopovat reálný politický vliv náčelníků (nejenom) v Zambii.

Jaký vývoj bude mít další situace v Zambii není předmětem této práce. Lze ale předpokládat, že k současnému stavu upadající demokracie přispívá i etnicky naladěná společnost. Ve člancích z posledního zkoumaného období je zjevná snaha o zachování klidu v otázkách tribalismu, ale tyto komentáře spíše připomínají klid před bouří, než aby charakterizovaly skutečný stav politické nálady v Zambii. Nicméně etnicita v Zambii není natolik homogenní jako například ve Rwandě v 90. letech, aby docházelo k násilí jednoho etnika na druhém. V současné době probíhá jednání o změnách ústavy, které je podrobeno dohledu ze všech sociálních sfér. Už jenom z toho můžeme vyčíst, že vůle vytvářet demokratické prostředí v Zambii existuje. Otázkou zůstává, jak silná tato vůle je.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Oficiální dokumenty:

Ústava Republiky Zambie. 1991 s dodatek z roku 2016. Kap. 7. odst. 168: Participation of Chiefs in Public Affairs (2). Dostupné na: https://constituteproject.org/constitution/Zambia_2016.pdf?lang=en

Ústava Republiky Zambie. 2016. Kap. 7. odst. 169: House of Chiefs and Functions. Dostupné na: https://constituteproject.org/constitution/Zambia_2016.pdf?lang=en

Ústava Republiky Zambie. 1996. Kap. 8. odst. 132: Composition of House of Chiefs (1). Dostupné na: <https://aceproject.org/ero-en/regions/africa/ZM/Constitution%20of%20Zambia%201996.pdf/>

Ústava Republiky Zambie 1991 s doadtkem z roku 2009. Kap. 8. odst. 132: Composition of House of Chiefs (1). dostupné na: https://www.constituteproject.org/constitution/Zambia_2009.pdf?lang=en

Ústava Republiky Zambie. 2016. Kap. 7. odst. 169: House of Chiefs and Functions (2). Dostupné na: https://constituteproject.org/constitution/Zambia_2016.pdf?lang=en

Ústava Repubilky Zambie. 2016. Kap. 7. odst. 170: Tenure of office and vacancy (1a). Dostupné na: https://constituteproject.org/constitution/Zambia_2016.pdf?lang=en

Ústava Republiky Zambie. 1996. Kap. 4. odst. 34: Election of President (3b). Dostupné na: <https://aceproject.org/ero-en/regions/africa/ZM/Constitution%20of%20Zambia%201996.pdf/>

Lands Act Ministry of Legal Affairs. 1995. Část 2.: All land vest in President (3 - 3b). Dostupné na: <http://www.parliament.gov.zm/sites/default/files/documents/acts/Lands%20Act.pdf>

Zambia Customary Land Documentation Tenure Assessment. Lusaka, Zambia: USAID Tenure and Global Climate Change Program. Dostupné na: <https://land-links.org/wp->

[content/uploads/2018/02/usaaid_land_tenure_tgcc_assessment_zambia_customary_land_documentation.pdf](https://www.usaid.gov/content/uploads/2018/02/usaaid_land_tenure_tgcc_assessment_zambia_customary_land_documentation.pdf)

Internetové zdroje

African Democracy Encyclopaedia Project. 2007. „Zambia: 1996 National Assembly election results.“ Dostupné na: <https://www.eisa.org.za/wep/zam1996resultsl.htm>

African elections database. „Elections in Zambia.“ Dostupné na: <http://africanelections.tripod.com/zm.html>

Baldwin, Kate. 2014. „Hereditary Chiefs in Africa.“ The Macmillan Report, 22. ledna 2014. Video dostupné na: <https://macmillanreport.yale.edu/videos/hereditary-chiefs-africa>

Constituency-level Election Archive. 2019. CLEA Lower Chamber Elections Archive. 17. června. Dostupné na: <http://www.electiondataarchive.org/clea-lower-chamber-elections-archive.php>

Electoral Commission of Zambia. „Election Results 2016“. Dostupné na: https://results.elections.org.zm/results/2016_presidential_election/district/siavonga

Loenen, Bastian van. 1999. Land Tenure in Zambia. University of Maine. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/242672704_Land_tenure_in_Zambia

Mushota, Rebecca. 2016. „Zambia: 25 Muchinga Chiefs Endorse Lungu.“ All Africa, 20. dubna 2016. Dostupné na: <https://allafrica.com/stories/201604220115.html>

National Assembly of Zambia. 2019. „The National Dialogue (Constitution, Electoral Process, Public Order and Political Parties) Bill, 2019.“ Dostupné na: <http://www.parliament.gov.zm/node/7912>

Phiri, Lighton. 2014. „Visualising the Zambia 2011 Presidential Election Results.“ 20. listopadu 2014. Dostupné na: <http://lightonphiri.org/blog/visualising-the-zambia-2011-presidential-election-results>

Provincial Administration, Muchinga Province. „Background“. Dostupné na: http://www.muc.gov.zm/?page_id=4914

Rise, Khan. 2008. „*Zambian president Levy Mwanawasa dies aged 59.*“ The Guardian, 19. srpna 2008. Dostupné na: <https://www.theguardian.com/world/2008/aug/19/zambia>

The Mutomboko Ceremony. Dostupné na: <http://umutomboko.homestead.com/>

Unrepresented Nations&Peoples Organization. 2015. „Barotseland“. 18. srpna 2015. Dostupné na: <https://unpo.org/members/16714>

Web Portal Of Barotseland Government. „Barotseland“. Dostupné na: <http://www.barotseland.com/About.htm>

Zambia National Assembly. „Last election.“ Dostupné na: http://archive.ipu.org/parline-e/reports/2359_E.htm

Zambian Eye. 2019. „Controversial National Dialog Bill passes.“ 3. března 2019. Dostupné na: <https://www.zambiawatchdog.com/pf-funds-saki-lines-up-chiefs-over-law-to-block-hh/>

Zambian Eye. 2016. HH projected to win Zambia elections. 6. srpna 2016. Dostupné na: <https://zambianeye.com/hh-projected-to-win-zambia-elections/>

Zambia Watchdog. 2019. „*PF funds Saki, lines up chiefs over law block HH.*“ 23. března 2019. Dostupné na: <https://www.zambiawatchdog.com/pf-funds-saki-lines-up-chiefs-over-law-to-block-hh/>

Osobní rozhovory

Tembo, 2019. Představitel Zambian Revenue Authority v oblasti Siavonga, etnikum Tonga. Siavonga, březen 2019.

Literatura

Baldwin, Kate. 2015. *The Paradox of Traditional Chiefs in Democratic Africa*. B.m: Cambridge University Press.

Baldwin, Kate. 2013. „Why Vote with the Chief? Political Connections and Public Goods Provision in Zambia.“ *American Journal of Political Science* 57, 4, 794-809.

Binsbergen, Wim van. 1987. „Chiefs and the State in Independent Zambia.“ *The Journal of Legal Pluralism and Unofficial Law* 19, 25–26, 139–201.

Brunell, Peter. 2001. „The Party System and Party Politics in Zambia: Continuities Past, Present and Future.“ *African Affairs* 100, 399, 239–263.

Claessen, Henri J. M. a Skalník, Petr. 1978. *The Early State: Theories and Hypothesis*. Mouton Publishers, Londýn.

Dijk, Rijk van a Nieuwaal, E. Adriaan B. van Rouveroy van. 1999. *African chieftaincy in a new socio-political landscape*. Leiden: African Studies Centre.

Dresang, Dennis L. 1974. „Ethnic Politics, Representative Bureaucracy and Development Administration: The Zambian Case.“ *American Political Science Review* 68, 4, 1605–1617.

Earle, Timothy. 1997. *How Chiefs Came to Power*. California: Stanford University Press.

Eisenstadt, N. Shmuel. 2000. Multiple Modernities. *Daedalus*, 129, 1, 1–29.

Eisenstadt, N. Shmuel. 1965. Social Change and Modernization in African Societies South of the Sahara. *Cahiers d'études africaines*, 5, 19, 453–471

Fisiy, Cyprian F. 1995. Chieftancy in modern State: An institution at the Crossroads of Democratic Change. *Paideuma: Mitteilungen zur Kulturkunde*, 41, 49–62.

Gewald, Jan-Bart a Hinfelaar, Marja a Macola, Giacomo eds. 2008. *One Zambia, Many Histories*. 1. vydání. Leiden a Boston: Brill.

Chabal, Patrick. 2009. *The Politics of Suffering and Smiling*. 1. vydání. Jižní Afrika: University of KwaZulu-Natal Press.

Chibomba, Susan. 2004. *The Relevance of the House of Chiefs in the Democratic Society. A Case Study of Zambia*. The University of Zambia: School of Law. Diplomová práce.

Kalusa, Walima T. a Phiri, Bizeck J. 2014. Introduction: Zambia's Postcolonial Historiography. *Zambia Social Science Journal* 1, 5 (1), 1–11.

Maundeni, Zibani a Bwalya, Edgar et al. 2015. „The Rise of Barotse Separatist Nationalism in Zambia: Can Its Associated Violence Be Prevented?“ *Jurnal of Politics and Law* 8, 4, 263–276.

Negi, Rohit. Fraser, Alistar a Larmer Miles eds. 2010. *Zambia, Mining and Neoliberalism*. New York: Pelgrave Macmillan.

Nieuwaal, E. Adriaan B. van Rouveroy van. 1996. „State and Chiefs. Are Chiefs Mere Pupets?“ *The Journal of Legal Pluralism and Unofficial Law* 28, 37–38, 39–78.

Oomen, Barbara. 2005. „Walking in the middle of the road. People’s Perspectives on the Legitimacy of Traditional Leadership.“ New York: Palgrave Macmillan.

Posner, Daniel N. 2005. *Institutions and Ethnic Politics in Zambia*. B.m: Cambridge University Press.

Skalník, Petr. 1996. Authority Versus Power. *The journal of Legal Pluralism and Unofficial Law* 28, 37–38, 109–121.

Tobolka, Radim. 2013. „Political parties in contemporary Zambia: a view from within.“ *Modern Africa: Politics, History and Society* 1, č. 1, 11–39.

Trotha, Trutz von. 1996. „From Administrative to Civil Chieftancy.“ *The journal of Legal Pluralism and Unofficial Law* 28, 37–38, 79–103.

Wahman, Michael. 2016. „Democracy in Reverse: The 2016 General Election in Zambia.“ *Afrika Spectrum: Deutsche Zeitschrift für Gegenwartsbezogene Afrikaforschung* 51, 3, 107–121.

Weinrich, A. K. H. 1971. *Chiefs and Councils in Rhodesia*. 1. vydání. Londýn: Heinemann.

Novinové články

The Post. 1996. „Barotse Agreement not a Lozi issue alone.“ 22. dubna 1996, b.s.

The Post. 1996. „Barotseland Protectorate Was not Part of Northern Rhodesia.“ 1. května. 1996, b.s.

The Post. 1996. „Lozis claim they have been barred.“ 26. dubna 1996, b.s.

The Post. 1996. „I'll defy law, warns Yeta.“ 20. května 1996, b.s.

The Post. 1996. „Yeta picked.“ 21. května 1996, b.s.

The Post. 1996. „Tonga, Ila Chiefs defend Inyambo.“ 6. června 1996, str. 1, 3.

The Post. 2011. „Nkomeshya faces dethronement.“ 5. září 2011, str. 4.

The Post 2011. „Chisunka refuses to distribute maize before polls.“ 19. září 2011, str. 9.

The Post. 2011. „Mwata welcomes PF delegation.“ 1. srpna 2011, str. 2.

The Post. 2011. „Mwata gives MMD officials 8 bicycles for campaigns.“ 10. srpna 2011, b.s.

The Post. 2015. „Chief Kathumba condemns PF cadres attack on Kabimba.“ 5. prosince 2015, str. 7.

The Post. 2015. „Arts, culture, heritage bill disappoints chiefs.“ 26. prosince 2015, b.s.

The Post. 2015. „Chief Singani: puppet for development.“ 4. prosince 2015, str. 28.

The Post. 2015. „I'll not allow Singani to continue being puppet for govt – Livune.“ 4. prosince 2015, b.s.

The Post. 2015. „I'am Lungu's puppet – Singani.“ 1. prosince 2015, str. 1, 10.

The Post. 2016. „Southerners can't vote for Jesus if he stood on another party – Kambwili.“ 12. ledna 2016, str. 6.

The Post. 2016. „PF can go to hell – chief Nalubamba.“ 19. ledna 2016, b.s.

Daily Mail. 1996. „Dispute over chieftainship deepens.“ 17. května 1996, b.s.

Daily Mail. 1996. „Bill bars all Lozis too?“ 27. května 1996, b.s.

Daily Mail. 1996. „Litunga leads angry Lozis to Lusaka.“ 6. června 1996, b.s.

Daily Mail. 1996. „Chief Choongo not for politics.“ 3. června 1996, b.s.

Daily Mail. 2015. „Traditional leaders urged to partner with Government.“ 6. prosince 1996, b.s.

Daily Mail. 2015. „Sinazongve welcomes, assures Lungu.“ 13. prosince 2015, b.s.

Daily Mail. 2015. „South chief` palace construction to strat.“ 14. prosince 1996, str. 4.

Daily Mail. 2015. „Chief expresses concern on draft land policy.“ 15. ledna 2016, b.s.